

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Přímá volba premiéra v Izraeli (případová studie)

Tomáš Pergl

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program: Politologie

Studijní obor: Politologie

Bakalářská práce

Přímá volba premiéra v Izraeli (případová studie)

Tomáš Pergl

Vedoucí práce:

PhDr. Marek Ženíšek, Ph.D.

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

Úvod.....	6
1. Teoretická východiska politických systémů	9
1. 1. Teorie politických systémů.....	9
1.2. Strategické hlasování.....	12
2. Politický a volební systém v Izraeli	13
2.1 Výkonná moc.....	15
2.2 Zákonodárná moc	17
2.3 Moc soudní a právní systém	18
2.4 Volební systém a jeho problematika	18
3. Charakter izraelské společnosti a její štěpné linie	20
3.1 Vliv judaismu v politice a náboženské strany	22
4. Stranický systém v Izraeli do roku 1996	23
4.1 Vznik stranického systému v Izraeli a jeho vývoj do roku 1977	24
4.2 Vývoj stranického systému v letech 1977-1996.....	26
5. Zavedení přímé volby premiéra	27
5.1 Mechanismus přímé volby premiéra	29
5.2 Volby do čtrnáctého Knessetu v roce 1996.....	31
5.3. Volby do patnáctého Knessetu v roce 1999	34
5.4. Speciální premiéřské volby v roce 2001	36
6. Zhodnocení přímé volby premiéra.....	37
6.1. Stranický systém v letech 2003-2014.....	37
6.2. Vliv přímé volby fragmentací stranického systému a stabilitu vlád	40
Závěr	42
Seznam zdrojů.....	43
Resume.....	48
Přílohy.....	49

Úvod

Tématem této bakalářské práce je přímá volba premiéra v Izraeli. Pokládám si dvě spolu související výzkumné otázky. V prvním případě se pokusím dokázat, že přímá volba ministerského předsedy měla negativní dopad na stabilitu a akceschopnost izraelské exekutivy. Má druhá hypotéza se týká volebního systému, kde voliči využívají dvou hlasů, což má neblahý vliv na celý stranický systém a zároveň vykonávání moci.

Volební inženýrství je složitým odvětvím politické vědy. Při reformách volebních systémů je potřeba brát zřetel na společenské rozpory, historické podmínky, či současnou situaci v dané zemi. Každá změna volebního systému může mít totiž výrazný dopad na podobu stranického systému nebo dokonce na fungování politického systému jako celku. Teoretickou problematikou volebních systémů se budu zabývat v první kapitole své práce. Abychom pochopili problémy spojené s touto reformou, tak musíme vědět, kam vlastně Izrael patří. Drtivá většina autorů ho řadí do škatulky parlamentních systémů. I já se tedy budu řídit tímto určením a v první řadě nastíním základní charakteristiku parlamentních zřízení. Současně se pokusím analyzovat následky aplikace různých volebních systémů ve společenských podmínkách izraelského státu. Dále se budu věnovat samotné změně v rámci volebního systému. Reformou z roku 1992 byly voličům poskytnuty dva hlasy, které mohou ve volbách použít. Tato skutečnost vede k tomu, že voliči využívají různých strategií při hlasování. V podstatě, když jsou jim k dispozici dva hlasy, tak tomu přizpůsobují svou volbu, hlasují jinak, než by tomu bylo, kdyby mohli použít jen jeden. Stranický systém se tak začíná měnit a velké strany se při této skutečnosti snaží zachytit širší spektrum voličů. Naopak do *Knessetu* se dostávají radikální strany, které jsou k voličům blíže. Vzhledem k tomu, že přímá volba předsedy vlády je zcela ojedinělým případem, pokusím se zachytit její teoretický popis a základní charakteristiku, ze které vychází.

Ve druhé kapitole se už budu zabývat praktickým fungováním politického systému v Izraeli. Izrael je považován za jedinou skutečnou demokracii na Blízkém Východě (Čejka 2009: 19). To je podmíněno rozdělením moci mezi jednotlivé složky

státu. Právě tomuto rozdělení moci, jednotlivým složkám státního aparátu a státním institucím se budu věnovat v jednotlivých podkapitolách.

Nestabilita politického systému v Izraeli a časté kolapsy vládních koalic bývají mnohými označovány jako důsledek vysoké diferenciaci uvnitř izraelské společnosti, která vede k fragmentaci stranického systému. Fragmentace stranického systému, či souvislý popis postavení jednotlivých politických stran a aktérů bude tématem následující kapitoly.

Z roztržitosti napříč izraelskou společností potom vzniká fragmentovaný stranický systém, protože se zde objevuje mnoho rozličných politických stran, které hájí zájmy různých skupin obyvatelstva. Tuto kapitolu si rozdělím na dvě podkapitoly. V té první se budu věnovat vzniku stranického systému, a v té druhé, se potom budu zabývat etapou, která se vyznačuje dominancí levicového bloku ve stranickém systému.

Tématem páté kapitoly bude samotná přímá volba premiéra. Situace, která ji předcházela, samotná reforma a její institucionální nastavení. Nedílnou součástí této části budou výsledky voleb, které proběhly v letech 1996-2003 a jejich vliv na výkon exekutivy.

Poslední kapitola pak zahrnuje zhodnocení reformy. Mezi to patří i popis stranického systému v zemi od roku 2003 až do současnosti. Konečně vyjádřím některé své argumenty, proč je podle mě přímá volba negativní nebo negativní změnou a jak vlastně přispěla na fragmentaci politického systému a stabilitu vlád.

Na téma této bakalářské práce je velmi obtížné nalézt mnoho obsáhlých publikací, ať v českém, či v anglickém jazyce. Přímá volba premiéra je vskutku ojedinělé téma, které bylo v praxi použito pouze třikrát a v jediném státě. Proto se tím nezabývá takové množství autorů jako jinými typy volebních systémů, které jsou hojně aplikovány po celém světě.

Celková struktura mé práce je postavena převážně na cizojazyčných zdrojích. Z českých autorů se tématu přímé volby ministerského předsedy nikdo v širším záběru nevěnuje. Většina české literatury, která se zabývá Izraelem, není politologického ražení. Jedná se především o historické knihy zabývající se vznikem Izraelského státu,

nebo ještě staršími dějinami země, vojenské knihy pojednávají o izraelsko-palestinském konfliktu, či náboženské knihy o judaismu.

Velkou pozornost jsem věnoval knihám Marka Čejky, který dříve v Izraeli působil. První kniha nese název *Izrael a Palestina* a obsahuje četná zákoutí izraelsko-palestinského konfliktu. Ale cennější publikací pro mne byla kniha *Judaismus a politika v Izraeli*, kde autor rozebírá vliv židovských stran na tamní politiku. Rozepisuje se také o fungování politického systému vzhledem k rozmanité společnosti v zemi, nebo stranickému systému, který se jí přizpůsobuje. Čejkovo dílo perfektně dokládá, jaký vliv na izraelskou politiku mají marginální náboženské strany. Přímé volbě v Izraeli věnují několik stránek také Ladislav Cabada a Marek Ženíšek ve své knižní publikaci *Smíšené volební systémy*. Autoři charakterizují volební systém po jeho reformě. Posuzují, jaký dopad měla změna na stranický systém. Tvrdí, že výsledkem zavedení přímé volby došlo k oslabení dvou hlavních politických stran v izraelském stranickém systému, Strany práce a pravicového bloku *Likud* a zároveň posílení menších politických stran, které reprezentují určitou skupinu izraelského obyvatelstva. Teoretický rámec zachycující popis, charakteristiku a znaky politických systémů dobře vysvětluje Vít Hloušek v publikaci *Politické systémy*. O volebním systému se zmiňuje i Michael Klíma ve své knize *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Dopodrobna zde rozebírá poměrné volební systémy a jejich dopad na stranický systém. To se týká i Izraele, který pro volby do jednokomorového parlamentu tento druh využívá. Mnoho užitečné a obsáhlého materiálu lze dohledat v příspěvku Tomáše Rydvana do Politologické revue. Inspirací mi byl také článek v revuepolitika *Volební inženýrství v Izraeli: inspirace, nebo varování?* Jehož autorkou je Pavlína Šulcová. Pro popis voleb a dějin Izraele je pro mne důležitá především publikace Miloše Pojara *Izrael*.

V českém překladu vyšla knižní publikace Giovanni Sartoriho *Srovnávací ústavní inženýrství*. Významný italský politolog píše o izraelském specifickém volebním systému dokonce celou kapitolu. K tomuto případu je značně skeptický. Tvrdí, že přímo volený premiér je nepovedenou náhražkou prezidenta v prezidentských systémech.

Mnohem větší množství informací k problému přímé volby premiéra je dostupné v publikacích zahraničních autorů a v internetových zdrojích psaných v anglickém jazyce. Proto se má práce skládat převážně z těchto zdrojů. Prakticky celá kapitola, která pojednává o strategickém hlasování ve smíšených systémech je založena na příspěvcích od Thomase Gschwenda, nebo Schugerta a Wattenberga. Co se týče štěpení izraelské společnosti tak jsem čerpal z Andersena a Yaishe a jejich odborného článku *Social cleavages, electoral reform and party change: Israel's 'natural' experiment. Electoral Studies*. K samotné problematice přímé volby předsedy vlády jsem využil příspěvků Reuvena Y. Hazana. Ať už to byla kapitola *The Israeli Mixed Electoral System: Unexpected Reciprocal and Cumulative Consequence*, nebo dílo *Presidential Parliamentarism: Direct Popular Election of the Prime Minister*. Mnoho zajímavých poznatků a informací ohledně voleb z let 1996-2003 jsem čerpal ze zahraničních odborných časopisů, především z *Electoral studies*.

1. Teoretická východiska politických systémů

1. 1. Teorie politických systémů

Jelikož politické uspořádání v Izraeli je charakterizováno z hlediska tohoto rozdělení jako parlamentarismus, tak se v této kapitole budu věnovat především tomuto druhu systémů. Objasním rozdíl mezi parlamentarismem a prezidencionalismem, na jehož principu ho můžeme definovat. Z důvodu toho, že veškeré parlamentní režimy nejsou stejné, ačkoli jsou si ve většině případů velmi podobné, tak vymezím izraelské uspořádání i vůči jiným typům parlamentních systémů.

Existuje celá řada způsobů, na jejichž základě můžeme klasifikovat politické systémy. Nejvyužívanějším je rozdělení na základě vztahů mezi jednotlivými složkami moci a zdrojů legitimacy. Tento postup má výhodu v tom, že klade nízké nároky na znalost charakteristik a společenských poměrů uvnitř sledovaných zemí. V rámci tohoto členění se zároveň můžeme vyvarovat normativnímu hodnocení, které nám otevírá možnost zařadit do našeho výstupu i případy, kde politické uspořádání plně neodpovídá demokratickému státu. V obecné rovině se kooperuje se dvěma typy

politických systémů. Jedná se o prezidentské a parlamentní. Oba typy mají vytyčené teoretické „ideály“, ke kterým by se měly blížit, ale ve většině případů je v současné době v praxi využíván pouze jakýsi nástin těchto modelů. Ovšem mezi tyto druhy systémů můžeme bez větších problémů zařadit drtivou většinu zemí. Vedle toho jsou definovány i takové politické soustavy, které se výrazným způsobem liší od vize prezidencionalismu, či parlamentarismu. Některé ze systémů, které se nachází na pomezí těchto dvou „ideálů“, bývají nazývány semiprezidentské. Existuje celá řada možností, jak tyto uspořádání definovat, a proto nejsou mnohdy zařazovány mezi klasickou klasifikaci. Obdobná situace mj. nastává při snaze klasifikovat zcela originální systém vlády ve Švýcarsku (Hloušek; Kopeček 2011: 79–80).

Parlamentní systémy označujeme podle základního principu, kterým je svrchovanost parlamentu. Nedovolují oddělení moci parlamentu od vlády a jsou založeny na sdílení legislativně-exekutivní moci. To znamená, že na základě hlasování v parlamentu je vláda jmenována, podporována a odvolávána. S pouhým tvrzením, že vláda je závislá na parlamentu lze však těžko vysvětlit, proč se v těchto systémech setkáváme jednak s vládou silnou, tak i slabou, efektivní či nestabilní, zkrátka s dobrými, průměrnými, či špatnými výkony. Samotný termín „parlamentarismus“ je velmi rozmanitý.

Ve skutečnosti můžeme rozlišovat několik druhů parlamentních systémů. Giovanni Sartori podává tři základní typy: 1. Premiérský, nebo-li kabinetní systém anglického vzoru, 2. Vláda zákonodárných sborů francouzského vzoru, a stranicky kontrovaný parlamentarismus (Sartori 2001: 110). Podle následujícího popisu, kterým Sartori charakterizuje jednotlivé kategorie, patří Izrael jednoznačně mezi vlády zákonodárných sborů. Italský politolog uvedl svou charakteristiku v několika zásadních bodech. V poslaneckém modelu 1. kabinet neřídí legislativu; 2. moc není sjednocená, ale naopak roztroušená a atomizovaná; 3. odpovědnost je naprosto nejasná; 4. stranická disciplína je buď chabá, nebo vůbec neexistuje; 5. premiéři a jejich kabinetů nemohou jednat rychle a energicky; 6. koalice jsou jen vzácně schopny řešit vnitřní neshody a nikdy si nemohou být jisty podporou zákonodárského orgánu; 7. vláda nikdy nemůže jednat a mluvit jedním, jasným hlasem (Sartori 2001: 121).

Izraelští představitelé se problémy spojené se stabilitou a akceschopností tamních vlád pokusili řešit zavedením přímé volby ministerského předsedy. Byla to snaha o

napodobení prezidentského systému a postavení prezidenta v těchto systémech, které má nahradit izraelský premiér. To je chyba, protože jak uvádí Sartori „v tomto mechanismu se vůbec nedbá na to, jak zajistit takovému stabilnímu, „trvalému“ premiérovi stejně trvalou podporu v Parlamentu“ (Sartori 2001: 127). Jednoduše řečeno z voleb sice vzejde premiér se silným mandátem, který mu svěřili voliči, ale nemusí mít většinu v parlamentu. Pokud se mu nepodaří dosáhnout většiny v parlamentu, tak je ošizen o možnost akceschopně vládnout. V multipartijním uspořádání, kterým je Izrael, je navíc velmi obtížné takovou většinu získat. To závisí na složitém povolebním vyjednávání. „V parlamentních režimech, kde se zároveň využívá proporční volební systém, je totiž typická častá tvorba povolebních koalic vytvářených samotnými politickými stranami s různými zájmy. Tyto zájmy jsou hlavním prvkem povolebního vyjednávání“ (Baron 1991: 137–138). Přímo volený ministerský předseda má obtížnou pozici a veškerá jeho budoucnost, nebo budoucnost vlády závisí na povolebních dohodách a vytvoření většiny v *Knessetu*. Pokud se mu to nepodaří, může ho *Knesset* odvolat, ale pouze za cenu vlastního rozpuštění. To ale nemusí být zdaleka jediná komplikace. Parlament nemusí přistoupit na odvolání předsedy vlády a vyjádřit mu důvěru. Později však může blokovat jednotlivé návrhy zákonů a zablokovat tak izraelský politický systém. Nemůžeme izraelský politický režim z let 1996-2003 přirovnávat k prezidentskému nebo poloprezidentskému zřízení. Premiér není vyzbrojený výjimečnými pravomocemi, kterými oplývá hlava státu v prezidentském systému. Naopak podobně jako hlavu státu v prezidentském systému i přímo zvoleného premiéra je těžké sesadit (pouze odvolání parlamentem, který padne s ním). A to i v případě, že se chová nebezpečně až autoritářsky a překračuje své pravomoci (Sartori 2001: 125–127).

Izraelský systém, ve kterém je zakomponována přímá volba ministerského předsedy, je tedy jakýmsi hybridem mezi prezidentským a parlamentním režimem. Slučuje negativní prvky obou systémů, namísto toho, aby vyzdvihoval přednosti obou uspořádání. To byl jeden z důvodů, proč se v Izraeli rozhodli vrátit se k původnímu modelu.

1.2. Strategické hlasování

Jak jsem již uvedl, volební reforma v Izraeli zahrnovala přímou volbu předsedy vlády. Přímá volba zavedla do volebního systému většinový prvek, kdežto poměrné hlasování o zbylém složení parlamentu zůstalo zachováno. Volební systém, tak prošel radikální změnou, která znamenala, že už ho nemůžeme jednoznačně řadit mezi poměrné systémy.

Podle definice Shugerta a Wattenberga patří tento volební systém mezi smíšené. Autoři smíšené systémy popisují jako směs obou základních volebních systémů – většinového a poměrného. Část parlamentních křesel je obsazována na základě volby jednotlivých osob v jednomandátových obvodech, což nazývají nominální úroveň. A druhá část, tj. úroveň kandidátních listin, je obsazována na základě poměrného zastoupení, kde kandidátní listiny navrhuje samy strany (Shugert; Wattenberg 2003: 9–10).

Voliči tak mají k dispozici dva hlasy, které mohou u voleb použít. Prvním hlasem volí konkrétního kandidáta na post předsedy vlády. Ten druhý odevzdávají politické straně, která má hájit jejich zájmy v parlamentu. Voličům se v těchto systémech nabízí dvě varianty jak své hlasy využít. První variantou je samozřejmě možnost udělit téže straně oba hlasy, což je samozřejmě stále nejčastější variantou. Dále však může volič udělit své hlasy také odlišným politickým stranám. Právě tuto skutečnost nazýváme strategickým hlasováním.

Volič může udělit první hlas politické straně, která je mu nejbližší a slibuje hájit jeho zájmy a druhý hlas v nominální části udělit kandidátovi, který bude schopen sestavit vládní koalici, ve které bude zastoupena právě voličova oblíbená politická strana.

Fragmentace izraelské politické scény nutí voliče přemýšlet o budoucích koalicích. Do *Knessetu* se dostane kvůli nízké volební klauzuli velké množství politických stran a je téměř nemožné sestavit jednobarevnou vládu, či dokonce vládu dvou politických stran. Povolební tvorba vládních koalic je zde samozřejmostí a voliči s tím počítají již v předvolebním období. To vede k tomu, že se chovají strategicky při svém výběru budoucích politických elit.

Podle Thomase Gschwenda existují dva základní procesy, na jejichž základě voliči hlasují. První skupinou jsou voliči, kteří jsou obeznámeni s předvolebními průzkumy, sledují průběh kampaně a procentuální šance jednotlivých kandidátů a politických stran. Druhý proces vytvářejí voliči, kteří nesledují probíhající kampaně, nebo veřejné mínění. Většinou se řídí instinkty a pocity. Pokud už se zaměří na některá data, tak to bývají pouze výsledky z předešlých voleb (Gschwend 2008: 3–7).

2. Politický a volební systém v Izraeli

Izrael je parlamentní demokratickou republikou s dělbou moci rozdělenou mezi čtyři vzájemně nezávislé složky: zákonodárnou, výkonnou, soudní a kontrolní. Tyto jednotlivé složky jsou pak reprezentovány prezidentem, parlamentem, vládou, soudním systémem, generálním prokurátorem a státním kontrolorem (Pojar 2009: 171). Z hlediska Lijphartovi typologie se Izraelská republika se svým až velmi extrémním případem multipartismu řadí mezi „konsensuální“ demokracie. A to napříč tomu, že postrádá některé prvky, které tento druh demokracie vykazuje. Mezi ně patří federalismus a decentralizace, silný bikameralismus, nebo psané a rigidní ústavy. V praxi však izraelská politika produkuje jiné prvky konsensuálních demokracií jako obsáhlé vládní koalice, autonomie, proporcionalita volebního systému, vzájemné veto, kolektivní vyjednávání, nebo pluralismus (Lijphart 1993: 107–121). Izraelská demokracie obsahuje také specifické „židovské“ prvky, na které jinde nenarazíme. Právě mísení těchto tradičních prvků s modernizací izraelské společnosti značně znesnadňuje jednoznačné zařazení do jakýchkoliv typologií.

Zvláštním rysem izraelského politického systému je, že podobně jako Nový Zéland či Kanada nemá psanou ústavu. K sepsání mělo dojít již po prvních volbách do *Knessetu* v roce 1949. Ovšem tehdejší politické elity se nedokázaly shodnout na podobě ústavy a tak se odhlasovalo, že se bude ústava tvořit postupně tzv. Základními

zákony. V současnosti tvoří neformulovanou ústavu jedenáct samostatných zákonů.¹ Zde je výpis Základních zákonů státu Izrael (upraveno podle www.knesset.gov.il):²

1. Základní zákon: *Knesset* (1958), definuje postavení a pravomoci izraelského parlamentu.
2. Základní zákon: Izraelská území (1960), zaručuje, že izraelská půda zůstane státním majetkem.
3. Základní zákon: Prezident státu (1964), zabývá se postavením, způsobem volby, definováním pravomocí a procedurami práce prezidenta Izraele.
4. Základní zákon: „Vláda“ (1968, 1992, 2001), vymezuje pravomoci a fungování vlády. Byl dvakrát derogován.³
5. Základní zákon: „Ekonomika státu“ (1975), zakotvuje hospodaření se státními financemi, jeho kontrolu a definuje státní měnu.
6. Základní zákon: „Armáda“ (1976), pokládá ústavní a právní základ pro fungování izraelských ozbrojených sil.
7. Základní zákon: „Jeruzalém, hlavní město Izraele“ (1980), stanovuje postavení Jeruzaléma jako hlavního města státu Izrael, zajišťuje jeho integritu a jednotu, zabývá se svatými místy, zabezpečuje práva příslušníků všech náboženství.
8. Základní zákon: „Soudnictví“ (1984), zabývá se nezávislostí, rolí a základními pravomocemi orgánů izraelského soudnictví.
9. Základní zákon: „Státní kontrolor“ (1988), vymezuje pravomoci nejvyššího izraelského kontrolního úřadu.
10. Základní zákon: „Lidská důstojnost a svoboda“ (1992), definuje základní lidská práva (právo na život, právo na svobodu jednotlivce, aj.) izraelských obyvatel.
11. Základní zákon: „Svoboda od okupace“ (1992, 1994), je upravený zákon, který zaručuje práva na jakékoli zaměstnání pro občany izraelské národnosti.
12. Základní zákon: „Referendum“ (2014), nabízí možnost odpojení Izraelem kontrolovaného území na základě nadpoloviční většiny v celostátním referendu.

¹ V současné době existuje dvanáct Základních zákonů se třemi úpravami, proto se někde uvádí počet patnácti Základních zákonů.

² V anglickém překladu se nazývají: *The Basic Laws: The Knesset, Israel Lands, The President of the State, The Government, The State Economy, The Army, Jerusalem the Capital of Israel, The Judiciary, The State Comptroller, Human Dignity and Liberty, Freedom of Occupation, Referendum*.

³ Nejprve byla v roce 1992 zavedena přímá volba premiéra Izraele a poté byla v roce 2001, jako nevyhovující, zrušena.

V izraelském právním řádu mají Základní zákony specifický status, jelikož k jejich změně není zapotřebí prosté většiny, nýbrž zvláštní většiny. Ačkoli nejsou Základní zákony zasazeny do jednoho dokumentu, přesouvá se jejich právní hodnota z roviny běžných zákonů do roviny ústavní (Čejka 2009: 29–31). Problémem ovšem zůstává nedořešený vztah mezi těmito základními zákony, které stanovují chod a funkci nejvyšších politických institucí a obyčejnou legislativou (MFA 2010).

Izrael často bývá označován za jedinou skutečnou demokracii na Blízkém východě, ovšem s tímto názorem lze souhlasit jen do jisté míry. Přesto, že zde po několik desetiletí probíhají demokratické procesy a fungují demokratické instituce, tak v Izraeli nalezneme řadu nestandardních prvků, které stěží nalezneme v jiných demokratických systémech.

Mezi největší problémy izraelské demokracie patří bezpochyby spor mezi Židy a Araby a s tím související diskriminace arabského obyvatelstva. Arabové jsou znevýhodňováni v politické, vojenské, ale dokonce i veřejné sféře. Jako důkaz toho snad postačí, že žádná arabská strana zatím nebyla pozvána do vlády. V Izraeli tato otázka rovnosti práv mezi Araby a Židy dosud nebyla vyřešena (Čejka 2009: 19–21).

Dalším značným problémem demokracie je obrovský vliv náboženství v oblasti politiky. Především kvůli velkému počtu ortodoxních židovských stran v *Knessetu* lze zdejší systém do určité míry spodobnit s teokratickou formou vládnutí. V Izraeli je zavedeno samostatné ministerstvo pro náboženské záležitosti, které je společně s Vrchním rabinátem mezi židovskou komunitou velmi aktivní, což v moderních demokraciích nemá obdoby. Náboženství má také silný vliv na veřejný život. V Izraeli také existují specifické rabínské soudy. Politický vliv judaismu, jakožto náboženství, jehož některé prvky se neztotožňují s myšlenkami moderních demokracií, se stává zásadním problémem fungování demokracie v Izraeli (Čejka 2009: 50–51).

2.1 Výkonná moc

Mezi exekutivní orgány Izraelského politického systému patří izraelská vláda a izraelský prezident. Prezident (*Ha-nasi*) je nejvyšším představitelem izraelského státu. Je volen na jedno sedmileté období tříkolovou volbou, a pokud se mu v prvních dvou

kolech volby nepodaří získat absolutní většinu, tak může být ve třetím kole zvolen prostou většinou hlasů poslanců *Knessetu*.⁴ Prezident má v Izraeli pouze formální a reprezentativní pravomoci. Mezi náplň jeho práce patří otvírání prvního zasedání nově zvoleného *Knessetu*, podepisování smluv a zákonů schválených parlamentem, jmenování velvyslanců, udílení milostí, nebo povolební pověřování poslanců (po konzultaci s předsedy politických stran) sestavením nové vlády (Pojar 2009: 171).⁵

Stejně jako většina politických institucí v Izraeli, tak i funkce vlády je vymezena Základním zákonem o Vládě z roku 2001. Vládu sestavuje předseda některé z parlamentních stran, jehož pověří prezident po rozpravě v nově složeném *Knessetu*. Tato osoba má za úkol do 28 dnů sestavit koaliční vládu z nejméně osmi a maximálně osmnácti poslanců. Pokud vybraná osoba do té doby nedokáže sestavit vládu, může prezident prodloužit lhůtu ještě o 14 dnů. Poté pro ni musí získat nadpoloviční většinou důvěru *Knessetu*. Pokud vláda získá důvěru, tak se osoba sestavující vládu stává jejím předsedou. Vláda sídlící v Jeruzalémě má v rukou veškerou výkonnou moc. Disponuje silnými pravomocemi, které jsou ovšem oslabeny možností rozpuštění vlády na základě rozhodnutí *Knessetu*. Ještě žádné politické straně se v Izraeli nepovedlo sestavit jednobarevnou vládu, ba naopak, vlády jsou sestavené z mnoha různých stran s často odlišnými názory. Kvůli tomuto problému se tak koaliční vlády v Izraeli stávají nestabilní a není neobvyklé, že vláda nevydrží až do konce svého funkčního období. Vláda je jako celek podle Základního zákona oprávněna jednat ve jménu státu a v souladu se zákonem. Náleží jí také všechny činnosti, které nejsou zákonem svěřeny jiným autoritám (Knesset 2003). Základní zákon o vládě se také vyjadřuje k otázce nástupnictví po předsedovi vlády, který zemře, nebo není schopen nadále vládnout. Pokud nastane takováto situace, je pověřen dočasnou vládou náhradní premiér, který vládne do doby, než je po volbách jmenován nový premiér. Mezi další funkce zastupující předsedu vlády patří pozice místopředsedy vlády nebo vicepremiéra státu Izrael (Knesset 2003).

⁴ To platí od roku 1998. Do té doby byl volen na pětileté období s možností maximálně jednoho znovuzvolení.

⁵ Tuto pravomoc neměl prezident k dispozici v období 1992-2001, kdy spadala pod přímo voleného premiéra.

2.2 Zákonodárna moc

Legislativní procesy probíhají na půdě jednokomorového Parlamentu (*Knessetu*), který sídlí v Jeruzalémě. Izraelský parlament má 120 členů volených na 4 roky na základě všeobecného proporčního hlasování a jedná se zde v hebrejštině či v arabštině. Funguje na základě Základního zákona o *Knessetu* přijatým třetím *Knessetem* roku 1958. *Knesset* může vyslovit nedůvěru vládě, ale také on sám může být rozpuštěn rozhodnutím většiny poslanců. Na prvním zasedání po volbách skládají noví poslanci slib prezidentu Izraele a zároveň je zvolen nový mluvčí parlamentu. Mezi nejvýznamnější pravomoci parlamentu patří schopnost odvolat prezidenta nebo státního kontrolora (Knesset 2010). Především díky těmto význačným funkcím lze zařadit izraelský systém do skupiny parlamentní systémů s převahou zákonodárního sboru. Činnost *Knessetu* se odehrává na úrovni výborů a pléna.

Samotná práce izraelských poslanců, jak už to v klasických parlamentních demokraciích bývá, probíhá v jednotlivých parlamentních výborech. Izraelský *Knesset* rozlišuje mezi čtyřmi základními typy těchto výborů. Jedná se o stálé výbory, speciální výbory, výbory pro zvláštní záležitosti a parlamentní vyšetřovací výbory. V současné době funguje dvanáct stálých výborů.⁶ Jejich členové jsou voleni předsedy jednotlivých výborů na doporučení *Knessetu*. V těchto výborech se řeší a projednávají návrhy podané jednotlivými ministry zabývající se danou oblastí politiky. Speciální výbory mají trvalý status, ale odlišný od toho, který mají stálé výbory. Zbylé dva typy výborů jsou pouze dočasného charakteru.

Plénem je nevyšší orgán *Knessetu*, který má dvě zasedání v délce nejméně osmi měsíců. Při debatách na úrovni pléna se hovoří v hebrejštině, ale také v arabštině, jelikož oba jazyky jsou úředními jazyky státu Izrael. Na zasedání pléna se projednávají návrhy zákonů podané vládou či jednotlivými členy *Knessetu*. Každý poslanec může podat návrh zákona. Tyto návrhy musí projít třemi etapami, než je možné je schválit. První etapa je právě zde v plénu, což je vlastně první předčítání a obecná rozprava nad

⁶ Zde je výpis těchto 12 stálých parlamentních výborů fungujících v současnosti: Finanční výbor, Hospodářský výbor, Imigrační a absorpční výbor, Výbor pro vědecký a technologický výzkum a rozvoj, Výbor pro domácí záležitosti, Výbor pro odbory a sociální péči, Výbor pro státní kontrolu, Výbor pro Ústavu, právo a soudnictví, Výbor pro vnitřní záležitosti a životní prostředí, Výbor pro vzdělání a kulturu, Výbor pro zahraniční záležitosti a bezpečnost, Výbor pro zlepšení postavení žen

podaným návrhem zákona. Poté je návrh předán jednotlivým výborům k přepracování, či nějakým úpravám. Jakmile ho výbory upraví, přechází návrh zákona do druhého čtení ve sněmovním plénu. V té době mohou klást členové výborů připomínky k návrhu. Ve druhém čtení se pak probírají jednotlivé články návrhu. Po přijetí druhého čtení se přechází ke třetímu čtení, kde se hlasuje o přijetí návrhu zákona jako celku (Jewish Virtual Library: nedat.).

2.3 Moc soudní a právní systém

Významnou právní institucí je Nejvyšší soud. Jeho členové jsou jmenováni prezidentem na doporučení přibližně dvanáctičlenné komise, která je tvořena členy z exekutivy, legislativy, ale i ze samotných soudců a právníků. Mandát soudce Nejvyššího soudu je trvalý s automatickým ukončením po dovršení sedmdesáti let, či vstupem do funkce neslučující se s pozicí soudce Nejvyššího soudu. Tento orgán je nezávislý na politické moci a často rozhoduje ve velmi citlivých společenských rozporech (např. diskriminace obyvatel jiného národa či náboženského vyznání). Dále se soudní systém v Izraeli člení na soudy na úrovni distriktů, městské soudy a soudy pracovní. Tato soudní organizace je řízena předsedou Nejvyššího soudu a ministrem spravedlnosti (MFA: nedat.).

2.4 Volební systém a jeho problematika

Volby do izraelského parlamentu probíhají jako v jiných moderních demokraciích, tedy splňují základní kritéria pro demokratické volby.⁷ Voleb se mohou zúčastnit všichni Izraelci starší 18 let bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženství, atd. Základní zákon umožňuje *Knessetu* odebrat aktivní volební právo, nikdo k tomu však nedošlo. V případě parlamentních voleb náleží izraelským občanům pasivní právo od 21 let. Existuje však výjimka, kdy se poslancem nesmí stát občané zastávající vysoké politické a náboženské funkce (prezident, vrchní rabíni), vojáci z povolání, nebo trestanci odsouzení na více než 3 měsíce.

⁷ Volby do *Knessetu* jsou všeobecné, národní, přímé, rovné a tajné.

Ve volbách do *Knessetu* se využívá systém poměrného zastoupení, který je odkazem z doby britské správy nad izraelským územím (Knesset 2009). Systém poměrného zastoupení je výhodný pro malé politické strany, kterým nabízí větší šanci získat mandát po volbách. Ovšem na druhou stranu větší proporcionalita silným stranám znesnadňuje možnost sestavit stabilní vládu. Pro získání křesla v parlamentu je potřeba překročit 2% uzavírací klauzuli, čímž Izrael reprezentuje jednu z nejčistších forem proporcionality volebního systému na světě.⁸ Mandáty jsou jednotlivým stranám dopočítávány podle *D'Hondtovi* volební formule. Skutečnost, která vedla k zavedení takovéto formy proporční reprezentace, byla snaha o co nejširší zastoupení rozvrstvené společnosti v zemi. Tato praxe měla také silnou tradici již v období britského mandátu (Čejka 2009: 22–23).

Pokud je takový volební systém zaveden v zemi s vysoce strukturovanou společností, jako je Izrael, může to pomoci zamezit společenským konfliktům. To je dáno tím, že velmi proporční systém zajišťuje, že bude v parlamentu zastoupeno široké spektrum názorově odlišných společenských proudů. V Izraeli to však takto nefunguje, protože parlament je rozdrobený a vlády se musejí často opírat o extremisty a fundamentalisty, kteří usilují v první řadě o úzké výhody pro své voliče a překračují demokratické principy (Čejka 2009: 23).

Již od 80. let 20. století probíhají diskuse o úpravě zdejšího volebního systému. Toto úsilí má hned několik důvodů: voliči nemají téměř žádný vliv na složení koaliční vlády, silná fragmentace a zároveň polarizace stranického systému, vliv malých politických stran, a neakceschopnost koaličních vlád složených z velkého množství stran. Tento problém je způsoben národnostní a náboženskou různorodostí v izraelské společnosti. Strany v koaliční vládě mají odlišné názory, a proto většina jednání končí patem a také je těžké udržet stabilitu vlády po celé funkční období (Šulcová 2009).

Jelikož celý stát je jeden volební obvod a mezi strany je poměrně rozděleno 120 křesel. Uzavírací klauzule je pouhých 2%, což zvyšuje šanci vstupu do *Knessetu* malým a radikálním stranám. Voliči se rozhodují na základě přísně vázané stranické kandidátky a hlasy se přepočítávají na základě tzv. *D'Hondtovy* metody (AMO 2009).

⁸ Od 1948-1988 byla volební klauzule 1 %, ve volbách 1992, 1996, 1999 se využívala 1,5% volební klauzule, a od roku 2003 je v platnosti 2% volební klauzule.

3. Charakter izraelské společnosti a její štěpné linie

Abychom mohli definovat dopady volební reformy zavádějící přímou volbu premiéra na politický a stranický systém v Izraeli, musím nejprve popsat charakter izraelské společnosti, který od jiných demokratických společností značně odlišný. Izraelská společnost je typická především vysokou fragmentací různých skupin obyvatelstva. Právně štěpné linie rozdělující izraelskou společnost budou náplní této kapitoly.

Složení izraelského obyvatelstva je velmi heterogenní, což je způsobeno přílivem velkého množství přistěhovalců z různých částí světa. Tito přistěhovalci se od sebe mnohdy liší kulturně, etnicky, nebo nábožensky. Nejčastěji jsou uváděny níže popsané čtyři základní štěpné linie (Kimmerling 1989):

1. Židé – Arabové

Tato štěpná linie se nejvíce projevuje v konfliktu mezi izraelskými Židy a Palestinci na Izraelem okupovaných územích. Především tedy v pásmu Gazy a na Západním břehu Jordánu. Arabsko-židovský konflikt nemá svůj prvotní původ v náboženství, ani nevznikl v dávné době, jak se mnozí domnívají. Religiozita je v současné době jeho nedílnou součástí, ale není původním ani nejdůležitějším rysem. Vznik sporu mezi oběma národy je založený především na nacionalismu a s ním spojeném územním sporu (Čejka 2005: 38).

2. Pravice – levice

V izraelském prostředí není rozdělení „pravice“ a „levice“ myšleno v „tradičním“ pojetí. Ve většině západních demokracií je tento spor chápán spíše v ekonomické rovině, ale v Izraeli, který se v mnoha ohledech odlišuje to takto jednoduše posuzovat nelze. Nejde zde o „tradiční“ spor mezi socialisty a konzervativci, nýbrž spíše o ochotu jednat (nebo nejednat) s Araby o územních ústupcích výměnou za formu mírových řešení židovsko-arabského sporu (Čejka 2009: 70). Ačkoli někteří z autorů nepřisuzují tomuto dělení nikterak hodnotnou váhu v rámci izraelské společnosti, tak Robert Andersen a Meir Yaish tvrdí opak. Podle nich je toto štěpení v izraelské společnosti důležité jako v ostatních společnostech. Ale

zároveň přisuzují těmto skupinám opačný význam, než je tomu v jiných zemích. Izraelskou pravici, která se vyznačuje silným odporem vůči Palestincům a jejich právům volí nižší vrstva obyvatel. Naopak voliči izraelské levice, která si zakládá na smířlivém přístupu k Palestincům, pocházejí s vyšších ekonomických vrstev izraelských občanů (Andersen; Yaish 2003: 419–420).

3. Sekularismus – religiozita

Další štěpná linie je velmi často spojovaná právě s Izraelem. Jedná se o spor uvnitř židovské společnosti a je značně problematické zařadit do něj také izraelské občany nežidovského původu. Hranice mezi těmito dvěma skupinami je však těžko stanovitelná, a proto je složité jednoznačně začlenit do obou skupin i židovské Izraelce. Přesnější by tak bylo definovat tento konflikt mezi sekularismem a religiozitou jako spor mezi Izraelci, jenž nahlíží na demokracii a její instituce kladně (sem spadá většina izraelských Židů) a Izraelci, kteří jsou k demokracii spíše skeptičtí. Potom by bylo mnohem snazší vymezit tuto polaritu jako demokracie – teokracie.

4. Sefardé – Aškenázové

Tato linie se opět nachází uvnitř židovské společnosti a nelze ji tak aplikovat na ostatní nežidovské obyvatelstvo v Izraeli. Vychází z vnitroetnického rozdělení židovských občanů. Jedná se o konflikt mezi Židy, kteří pochází ze „západní“ společnosti a mezi Židy, které můžeme nazývat „blízkovýchodní-orientální“. Dnes už nejsou projevující se rozdíly mezi oběma typy židovského obyvatelstva tak patrné jako v minulosti. Tento spor už není tak palčivým konfliktem, ale spíše výrazem některých kulturních rozdílů a charakteristického vztahu k religiozitě. Nicméně některé politické strany v Izraeli sporu mezi Sefardy a Aškenázy stále populisticky využívají ve svůj prospěch (Čejka 2009: 70).

Marek Čejka, jenž se podrobně zabývá Izraelem, doplňuje tento základní výčet ještě o dvě konfliktní linie, které ovlivňují izraelskou společnost a projevíly se především vznikem specifických politických stran. Jedná se o spor mezi sionisty a nesionisty, který se vyjadřuje hlavně k myšlenkám souvisejícím se vznikem samostatného státu Izraele. Tato polarita se projevuje převážně uvnitř židovských náboženských stran a od štěpení mezi sekularismem a religiozitou ji odlišuje především fakt, že jen část sionistů tíhne k teokracii.

Druhým takovým konfliktem, o kterém se velká většina autorů nezmiňuje je spor mezi novými přistěhovalci a izraelskými starousedlíky. Do protikladu je staví hlavně skutečnost, že vlny nových přistěhovalců (velká část přicházela ze zemí bývalého Sovětského Svazu) se liší svou osobitou kulturou a problémovým chování v rámci izraelského státu. Náboženské strany se snažily silně vystupovat vůči těmto přistěhovalcům, což dalo impuls vzniku politických stran zastupujících přistěhovalce (Čejka 2009: 71).

Můžeme tedy klidně tvrdit, že téměř všechny štěpné linie nějakým způsobem souvisí s náboženstvím, což se nejvíce projevuje u konfliktu „demokracie – teokracie“. Zmíněné *cleavages* se mezi sebou také často prolínají a navzájem se podporují (Čejka 2009: 72).

3.1 Vliv judaismu v politice a náboženské strany

V Izraeli existují náboženské instituce, které se výrazně podílejí na politickém rozhodování v zemi. V jiné demokratické zemi tak rozsáhlé zásahy náboženství do politiky stěží nalezneme. Vlivem sionistických představ Izrael byl, podobně jako západní demokracie, založen a budován na sekulárním základě. Teoreticky to znamená, že všichni občané Izraele bez ohledu na národnost či náboženské vyznání mají stejná práva. Ovšem realita je odlišná. Nejvíce sporu vyvolává otázka aplikace židovského náboženského práva na izraelskou veřejnost. Sekulární Izraelci odsuzují rozhodování, co se týče kontroly sňatků a rozvodů za náboženský nátlak. Ortodoxní Židé to odmítají s tím, že bez státní ochrany jejich náboženských práv bude docházet k jejich diskriminaci. Některými problémy z této oblasti se v současnosti velmi intenzivně věnuje Nejvyšší soud, který je za to ortodoxními Židy často kritizován (Čejka 2009: 20).

Důkazem vlivu judaismu na politický systém je i působení mnoha ortodoxních stran v exekutivě i v legislativě. Například sefardská strana *Šas*⁹ od roku 1996 vždy překročila hranici deseti křesel v *Knessetu*. Strana *Šas* vznikla roku 1984 v návaznosti na politická uskupení v Jeruzalémě. Od doby svého vzniku tvoří koalice jak se stranou

⁹ V překladu „Sdružení Sefardů věrných Tóře“.

Likud, tak se Stranou práce (Knesset 2014a). Duchovním vůdcem strany je rabín Ovadia Josef. *Šas* získává sefardské voliče na nabízející sociálně-ekonomické výhody, předvolební kampaň založenou na úctě k rabínům a Bohu, a propracované mediální síti (vlastní rozhlasové a televizní kanály a vlastní týdeník). *Šas* je schopna dojít kompromisům vždy, když je jejím představitelům zaslíbeno finančních prostředků pro stranický sociální a výukový program (Čejka 2009: 150–158).

Další významnou radikálně pravicovou stranou v současné vládě je *Jisrael Bejtenu*¹⁰. Strana je vedena moldavským přistěhovalcem Avigdorem Libermanem. Vznikla v 90. letech 20. století a v posledních volbách zaznamenala úspěch v počtu jedenácti mandátů. Mezi stoupence této strany patří především přistěhovalci ze zemí bývalého Sovětského svazu. Ostře postupuje vůči arabským obyvatelům Izraele (Knesset 2014c).

4. Stranický systém v Izraeli do roku 1996

Fragmentovaný stranický systém se opírá o dvě hlavní ideologie, které se začaly formovat už během britského mandátu nad izraelským územím. První z nich je labouristický sionismus. Labouristický směr je typický pro první tři desetiletí po deklaraci nezávislosti. Tuto izraelskou levici zastupovaly stany *Mapaj* či *Sdružení*, které byly mnohem méně radikální než pravice. Byly do jisté míry blízko evropskému sociálně-demokratickému modelu, ovšem některé názory ohledně třídního boje či postoje k arabskému obyvatelstvu byly v rozporu s demokratickými praktikami. Druhým směrem je pravicový revizionistický sionismus. Vznik izraelské pravice, jejíž první úspěchy přišly v 70. letech 20. století, se spojuje s vládou premiérů *Begina* či *Šamira*, kteří v mnoha ohledech nebyli zastánci demokratických principů. Ideologická změna politiky přišla po šestidenní válce. Po drtivém vítězství Izraele vzrostl nárůst nacionalismu a nastal vzestup krajně pravicových uskupení (Čejka 2009: 22–23).

¹⁰ V překladu „Náš domov Izrael“.

4.1 Vznik stranického systému v Izraeli a jeho vývoj do roku 1977

Následující podkapitola bude věnovaná vzniku stranického systému v Izraeli. První náznaky budoucích politických stran se vytváří již během britského mandátu v meziválečném období. Už tehdy se vykrystalizovala politická uskupení, která se opírala o dvě hlavní sionistické koncepce – o labouristický a revizionistický sionismus (Čejka 2009: 22). Právě v tomto období se vytvořily politické elity a uskupení, které položily základ budoucí podobě celého systému politických stran. Období od založení samostatného státu v Izraeli do roku 1977 je určováno prvotní podobou systému, která se odvíjí právě od společenské nálady v Izraeli po světových válkách, které ztížily izraelský národ, a především od židovských přistěhovalců z celého světa tvořících svými zkušenostmi nový politický a stranický systém.

První volby do Ústavodárného shromáždění, které se později přejmenovalo na *Knesset*, proběhly 25. ledna 1949¹¹. Vítězem voleb se dle předpokladů stala levicová strana *Mapaj*¹², která vznikla již v roce 1930 sloučením dvou prvotních dělnických hnutí *Achdut ha-Avoda* a *Poalej Cijon* (Čejka 2007: 52). Předsedou strany *Mapaj* byl David Ben Gurion, osobnost úzce spjatá se vznikem samostatného izraelského státu, což jen potvrzuje, jaké silné postavení v tehdejší politice strana měla. Strana se oficiálně udávala směrem politiky „konstruktivního socialismu“, založeném na průkopnickém idealismu s prvky politického pragmatismu. O úspěšnosti této levicové strany svědčí fakt, že do roku 1968 získala v každých volbách do *Knessetu* alespoň 30 křesel pro své kandidáty. Celých dvacet let se izraelské vlády neobešly bez její přítomnosti, čímž strana *Mapaj* mohla snáze realizovat své cíle a vytvářet politiku v Izraeli (Knesset 2014b). Výrazný úspěch měla také krajní sionistická levicová strana *Mapam*. Ta se zformovala roku 1948 z hebrejských komunistů a nezařazených jednotlivců (Medding 1990: 49).

Celá tato etapa politických dějin Izraele je tedy doprovázena silnou převahou levicových politických stran v čele se stranou *Mapaj*. Nabízí se tedy otázka, zda můžeme takový systém zařadit mezi systémy s predominantní politickou stranou. Ačkoliv v Izraeli od roku 1948 do roku 1977 vládli vždy levicoví premiéři z jedné

¹¹ Všechny volby do *Knessetu* od roku 1949 do roku 1977 přikládám v příloze č. 1.

¹² V překladu „Dělnická strana Izraele“.

strany, tak je to vskutku rozporuplné. Stranický systém splňuje jednu ze základních Sartoriho podmínek, protože lze označit za pluralistický a zároveň se v něm vyskytuje strana, která je výrazně silnější než ty ostatní, čímž dochází k tomu, že se této dominantní straně pravidelně daří zvítězit ve volbách. Nicméně nikdy se jí nepodařilo získat takový počet křesel, aby mohla složit jednobarevnou vládu. Byla tedy odsouzena k závislosti na povolebním hledání a udržení koaličních partnerů. Tím se její vlády stávaly nestabilní a krátkodobé. To je jeden z důvodů, které Sartori uvádí, k obhájení jeho teze, že Izrael nepatří do systému s predominantní stranou, protože aby se dal stranický systém zařadit mezi systémy s predominantní stranou, tak daná dominantní strana musí získávat absolutní většinu mandátů v parlamentu. Druhou argumentací je, že na základě existence jedné silné strany se silnou dominancí nemůžeme charakterizovat formát a třídu stranického systému v zemi (Sartori 2005: 208-218). „Stručně řečeno, pojem dominantní strana neetabluje ani třídu, ani typ stranického systému. Je korektní a názorné říkat, že určité strany jsou dominantní. Ale nebylo ukázáno, zda si takovéto označení zaslouží status kategorie“ (Sartori 2005: 211).

V opozici k dělnickým hnutím vznikala v meziválečném období také izraelská pravice. Kořeny pravicových stran a uskupení navazující na revizionisty souvisí s milicemi *Irgun* a *Lechi*. To byla radikální hnutí, která se dopouštěla velkého množství protibritského, protiarabského a dokonce i vnitrožidovského násilí v období britského mandátu¹³ (Čejka 2009: 22). Revizionismus byl spíše reakcí na tehdejší politickou situaci, jakýmsi akčním programem, který zahrnoval postoje představitelů revizionistických hnutí na jednotlivé otázky. Ačkoli se stával stále propracovanější, tak ho nelze označit za ideologii v plném slova smyslu. Ideologií oplývala spíše sionistická levice (Shavit 1998 :20). Radikalismus revizionistů vycházel spíše ze sekulárně náboženských konceptů, než z náboženského fundamentalismu. Revizionisté usilovali o rychlý vznik židovského státu a odmítali jakoukoliv dohodu s arabskými obyvateli. Násilí, které probíhalo v zemi před vznikem samostatného státu, se stalo předzvěstí pro budoucí vnitropolitické konflikty a nenávisť mezi labouristy a

¹³ Nacionalistické organizace z meziválečného období jsou často spojována se jménem *Vladimira Žabotinského* (1880-1940), který byl duchovním vůdcem mnoha z nich.

revizionisty započala boje mezi izraelskou levicí a pravicí (Čejka 2009: 175–179). Pravicovou scénu nejprve zastupovala strana *Chéрут*, která vznikla transformací ultrapravicové milice *Irgun* na politickou stranu v roce 1948. Jejím zakladatelem se stal *Menachem Begin*, jenž stál za mnohými teroristickými akcemi vůči Britům a Arabům. Nacionalistická pravice však byla upozaděna v opozici vůči vládnoucí levici a k moci se tak dostala až po třiceti letech od vzniku izraelského státu.

4.2 Vývoj stranického systému v letech 1977-1996

Zprvu vysvětlím, proč jsem zvolil rok 1977 v popisu stranického systému jako přelomový. Společenská změna zapříčiněná šestidenní válkou se projevila již v předchozích volbách z roku 1973, kdy skončila jasná dominance levicové strany *Mapaj*, nebo Sdružení ve stranickém systému Izraele. Ale mé rozhodnutí datovat další etapu vývoje stranického systému v Izraeli od roku 1977 je dáno především tím, že poprvé od vzniku samostatného státu vyhrála volby pravicová strana, která byla poté schopna vytvořit vládu v čele s jejím premiérem¹⁴. Jako další důkaz změny na politické scéně se projevilo to, že *Beginova* vláda v letech 1977-1981 byla první vládou, která vydržela po své funkční období a lze ji tedy označit za stabilní. Do Knesetu se v tu dobu také dostalo nejmenší množství politických stran v dosavadní historii.

Nicméně i přes tyto prvotní úspěchy na konci sedmdesátých let se stabilita izraelských vlád nestala dlouhodobou záležitostí. V osmdesátých letech prodělal Izrael několik krizí politického systému. S tím jak zanikla dominance levice na politické scéně a postavení obou nejsilnějších politických stran sláblo, bylo mnohem složitější vytvořit schopnou koalici, která bude akceschopná (Harris; Doron 1999: 21–22). Malé strany, které pravidelně získávaly minimální počet křesel v parlamentu, ve velké míře využívaly svůj koaliční potenciál k vydírání větších stran, což si vyžádalo netradiční řešení této situace.

Roku 1984 zvítězila ve volbách Strana práce, ale její představa *Peres* nedokázal sestavit vládní koalici s dostatečnou podporou v rozdrobeném parlamentu.

¹⁴ Volby v roce 1977 vyhrálo pravicové uskupení *Likud* (viz příloha č. 2) a premiérem se stal *Menachem Begin*.

Strana práce tak vytvořila společně s pravicovým uskupením *Likud* Vládu národní jednoty a obě strany uzavřely neobvyklou dohodu o rotaci na postu ministerského předsedy. Nejprve se stal na dva roky premiérem předseda Strany práce *Peres* a v roce 1986 ho vystřídal šéf *Likudu Šamir*. Už zpočátku bylo jasné, že tato spolupráce nebude jednoduchá, protože obě strany mají odlišné politické názory a hlavně rozdílná stanoviska k postavení arabského obyvatelstva v zemi.¹⁵ Po volbách roku 1988 došlo k obdobné situaci a byla znovu zavedena Vláda národní jednoty, ale tentokrát se neuplatňoval rotační princip, ale v čele stál znovu *Šamir* (Čejka 2005: 167–169).

Největší politickou krizí, která nepřímo vedla k zavedení volební reformy v roce 1992, si Izrael prošel na počátku devadesátých let. Strana práce sehnala roku 1990 dostatečné množství hlasů v *Knessetu*, aby hlasováním o nedůvěře ukončila Vládu národní jednoty. Najít *Šamirova* nástupce na post premiéra napříč roztržštěným parlamentem však nebylo snadné. Nejprve se to nepodařilo *Peresovi*, po němž byl tímto úkolem pověřen opět *Šamir*. Tomu se povedlo sehnat těsnou většinu potřebnou pro vyslovení důvěry vládě až po celých třech měsících politické krize (Rydvan 2002: 80).

Z tohoto důvodu začali vznikat občanské iniciativy volající po změně v systému, který se stal nedůvěryhodný a především málo akceschopný. Politici tuto výzvu vyslyšeli a v roce 1992 vznikla reforma politického systému platná od roku 1996, které se budu dále věnovat v následující kapitole. V roce 1992 se konaly poslední volby do *Knessetu* podle zaběhlé volební procedury. Tyto volby jasně ovládla Strana práce, která sestavila vládu. Tato vláda padla kvůli zavraždění Joachima Rabina pravicovými stoupenci a následná vláda *Perese* se musela spolehnout na podporu arabských stran v parlamentu, což vedlo k neakceschopnosti v rozhodovacím procesu.

5. Zavedení přímé volby premiéra

Nad změnou volebního systému probíhaly diskuze již od 50. let, jelikož volební procedura zavedená se vznikem samostatného státu měla být pouhým provizorním řešením. V devadesátých letech se dospělo k všeobecnému společenskému konsenzu,

¹⁵ *Peres* se snažil o podepsání mírových dohod s okolními státy, zatímco pro *Šamira* nebyla spolupráce s arabskými zeměmi prioritou.

že je potřeba jakoukoliv formou reformy zefektivnit politický systém. Uvažovalo se jak překonat roztržité stranického systému, ale především jak zajistit stabilitu vládních koalic. Vlády v Izraeli byly značně nestabilní kvůli závislosti na malých stranách s nízkým počtem získaných mandátů ve volbách do *Knessetu*. Už v průběhu předešlých let se v systému objevily jisté prvky, které měly zajistit stabilitu a efektivitu izraelských vlád. Nejvýraznější z nich bylo zavedení ústavní lhůty na sestavení vlády. To mělo tlačit na politické strany, aby byly přizpůsobivější a spíše směřovaly k vytvoření vládní koalice, než k nedůvěře vůči ní (Hazan 1996: 28).

Ačkoli se vědělo, že systém je třeba reformovat, tak v parlamentu panoval rozpor napříč stranami ve způsobu provedení. Malé strany přemýšlely o tom, jak pomocí změny ve volebním systému ještě posílit svůj stávající vliv. Padaly návrhy na zvýšení počtu volebních obvodů, kdy by byla země rozdělena do několika obvodů, zvýšení volební klauzule, která je v Izraeli velmi nízká, nebo dokonce v rámci stávající procedury vyslovit nedůvěru pouze ministerskému předsedovi, nikoliv celé vládě (Rydvan, 2002: 80–81).

Nakonec kvůli nevoli členů parlamentu nedošlo k žádné razantní změně volebního systému. Byla pouze zvýšena uzavírací klauzule o 0,5 %, tedy z 1 % na 1,5 %, což lze považovat spíše za symbolické gesto pro izraelskou společnost, která toužila po velkých změnách v politickém nastavení. Jedinou větší změnou tak bylo zavedení přímé volby ministerského předsedy. Autoři, kteří se tímto zabývají, zmiňují především dva racionální důvody, které zabránily širší změně volebního systému. Prvním z nich je skutečnost, že jakékoliv změně samotného volebního zákona je potřeba souhlas nadpoloviční většiny všech poslanců *Knessetu*, což nebylo podmínkou právě pro zavedení přímé volby premiéra, která tak (ačkoli s výhradami) při hlasování prošla. Druhým důvodem je to, že politické strany nehlasovaly pro přijetí takové změny, která by ohrožovala jejich opakované zvolení do parlamentu v dalších volbách. Nechtěly tak riskovat, že ztratí svou stávající pozici a do *Knessetu* se buď nedostanou, nebo získají menší počet poslaneckých křesel, která získaly podle zavedené volební procedury (Hazan; Rahat 2000: 345).

Malé strany nechtěly měnit zaběhlý systém, kterému *de facto* vděčili za své místo v izraelském parlamentu. Avšak v devadesátých letech se spustila taková vlna

protestů v tisku, že z toho nešlo upustit. Strana práce zavedla již rok předtím dvoustupňový systém volby svého předsedy, tedy v podstatě pozdějšího kandidáta na post předsedy vlády. Dohoda o zavedení přímé volby premiéra, tak závisela na poslancích dvou nejsilnějších stran v izraelském politickém spektru. Členové Strany práce spolu se skupinou poslanců ze strany *Likud* tak v březnu odhlasovali volební reformu s přímo voleným premiérem (Sachar 1998: 762–763). Tito poslanci byli povoláním právníci a dlouholetí politici, ale tento krok nebyl konzultován s nikým z řad odborníků na dané téma (Harris; Doron 1999: 24). Mnoho politologů se na tuto reformu dívalo skepticky a nedůvěřivě. Jejich postoje se později ukázaly jako věcné, protože tuto změnu nelze hodnotit jako pozitivní.

5.1 Mechanismus přímé volby premiéra

Rozhodnutí zavést přímou volbu ministerského předsedy padlo v roce 1992, ale do praxe bylo uvedeno až při volbách v roce 1996. Jednalo se o zcela ojedinělý případ volby do jednokomorového parlamentu. 119 poslanců bylo voleno standardním postupem dle poměrného systému, ale jedno křeslo bylo obsazeno na základě přímé volby jednotlivce, který se později chopil sestavování vládní koalice. Jediným volebním obvodem, který byl celý stát Izrael. Metodou pro převádění hlasů na mandáty byla tzv. čistá forma s tím, že strana musela překročit 1,5% uzavírací klauzuli. Kandidát na premiéra musel být starší 30let a právo navrhnout kandidáta bylo dáno iniciativou deseti poslanců Knesetu, či pěti tisíci podpisy občanů státu Izrael (Knesset 2002).

Premiér byl volen v přímé dvoukolové většinové volbě, podobné francouzské a ruské volbě prezidenta. Pokud ani jeden z kandidátů nezískal absolutní většinu hlasů již v prvním kole, tak se koná druhé kolo, kterého se účastní dva nejúspěšnější kandidáti z předešlého kola (Cabada; Ženíšek 2003: 97–99). To znamená, že vítěz z nominální části volby, tedy vítěz přímé volby premiéra, nemusí pocházet ze stejné strany, která vyhrála volby do parlamentu, což se jeví jako velký problém pro sestavení akceschopné vlády. Podle Bogdanora by měla přímá volba ministerského předsedy probíhat ještě před volbami do parlamentu, což by voličům poskytlo možnost

zvolit premiéra a poté mu zajistit dostatečnou většinu v *Knessetu*, která je potřeba k vzniku akceschopné vlády (Sprinzak; Diamond, 1993: 98–99).

Obě volební procedury se ale konaly ve stejném termínu. Nemohlo se tedy stát, že bylo odhlasováno složení *Knessetu*, ale nebylo známo, kdo bude stát v čele premiérského úřadu. Funkční období parlamentu a přímo zvoleného premiéra bylo rovněž shodné. Nový základní zákon o vládě však předkládal v tomto ohledu určité výjimky. Jednalo se o specifické premiérské volby, které byly vyhlášeny v případě, že stávající předseda vlády zemřel, nebo z jakéhokoli jiného důvodu na svoji pozici rezignoval, nebo čerstvě zvolený premiér nedokázal do stanovené lhůty 45dnů předstoupit před parlament se svou žádostí o důvěru pro novou vládní koalici. V takové situaci by se podle zákona konaly pouze volby do premiérského úřadu a nikoliv také do izraelského parlamentu (Knesset 2002).

Zavedení přímé volby v jiných zemích zpravidla poskytuje silnější mandát instituci, která je volena touto procedurou. To je dáno tím, že o zvolení dané osoby se zaslouží všichni občané země. Příklad Izraele je však v tomto ohledu mnohem složitější. Vítěz přímých premiérských voleb musí do 45dnů předložit návrh na složení budoucí vlády v parlamentu, což *Knessetu* stále ponechává silné pravomoci vůči exekutivě, která je tímto procesem oslabena. To znamená, že exekutiva v čele s premiérem je stále závislá na legislativě, představované izraelským parlamentem. Někteří autoři tak tvrdí, že voliči v premiérských volbách neurčují ministerského předsedu a jeho vládu, ale spíše volí kandidáta, který dostane pouze možnost sestavit vládní koalici (Maddens; Fiers 2004: 774–775).

Za další nedostatek této změny je považována pozice premiéra, který je volen izraelskými občany, ale odpovědný je *Knessetu*. Podle nové úpravy zákona může ministerského předsedu parlament odvolat s tím, že jakmile se tak stane, dojde k rozpuštění samotného parlamentu a vypsání nových voleb. To samé i z opačného pohledu. Premiér může rozpustit parlament, který nepřijímá jeho návrhy, ale s tím, že sám premiér ve své funkci skončí a budou vypsány i nové volby na jeho post. Podle Sartoriho je problémová situace, pokud premiér nezíská většinu v *Knessetu*, protože parlament může vládě přímo zvoleného premiéra vyjádřit důvěru, ale poté blokovat jednotlivé návrhy zákonů. Tento krok v podstatě zablokuje proces jejich schvalování a

tedy i efektivitu vlády. Ministerský předseda je stále spoután závislostí na *Knessetu* a jeho hlavní pravomocí je rozpuštění zákonodárného orgánu.

Předseda vlády je tedy podle nového zákona téměř neodvolatelný, i v případě, že jeho vláda není schopná v parlamentu prosadit jakákoliv rozhodnutí (Sartori 2001: 125–126). Ve zkratce to znamená, že „přímo volený premiér představuje prvek, který vnáší strnulost a nedostatky typické pro prezidentské systémy do systému neprezidentského, tedy do systému, který nic takového ze své podstaty nevyžaduje“ (Sartori 2001: 127).

Naopak prognózy stoupců reformy z roku 1992 byly takové, že zavedení přímé volby premiéra zanesou do systému prvky konsenzuální demokracie. Izraelským občanům bude poskytnuta větší pravomoc podílet se na politickém procesu tvorby vlády. Předpokládalo se, že tato změna sebou přinese zkvalitnění politické kultury, ale i mnohem efektivnější práci vládní koalice a opozice. Součástí měla být pohodlná tvorba vládních koalic, bez zbytečných rozporů napříč politickým spektrem odehrávajících se v devadesátých letech. Zastánci reformy očekávali, že to povede k širší demokratizaci a politický systém se stane stabilní a efektivnější (Lijphart 1992: 195–196).

5.2 Volby do čtrnáctého Knessetu v roce 1996

Volby do čtrnáctého Knessetu, ve kterých byla poprvé uplatněna přímá volba premiéra, se konaly 29. Května 1996.¹⁶ Nový zákon měl posílit postavení ministerského předsedy vůči malým stranám, které už neměly být rozhodujícím faktorem v politickém systému. Došlo však k pravému opaku. Dva nejsilnější politické objekty v Izraeli přišly o značné množství mandátů. Počet poslanců Strany práce klesl ze 44 na 34, ale přesto obhájila pozici nejsilnější strany v parlamentu. Zisk křesel pravicového bloku *Likud* klesl z původních 40 mandátů na 32, přičemž pouhých 19 křesel bylo obsazeno skutečnými členy strany (Krupp 2013: 125). Neúspěch těchto dvou největších stran na izraelské politické scéně je zapříčiněn třemi rozhodujícími faktory. Prvním z nich je orientace volební kampaně na přímé volby o premiérský post na úkor voleb do *Knessetu*. Do přímé volby totiž vstupovali pouze kandidáti Strany

¹⁶ Výsledky voleb do Knessetu v letech 1996-2003 naleznete v příloze č. 3

práce a *Likudu* a obě politické strany nominální složku volebního systému braly jako rozhodující souboj o budoucí vliv na politické scéně. Druhým důvodem nečekaného neúspěchu obou subjektů ve volbách do *Knessetu* bylo strategické hlasování voličů. Dva volební hlasy umožnily voličům, kteří v předchozích volbách hlasovali pro velké politické strany, aby svůj hlas v poměrné složce volebního systému věnovali menším stranám, které jsou jim programově bližší a druhý použili v přímé volbě pro kandidáta na pozici ministerského předsedy (Šulcová 2009). Dále se uvádí, že za výsledný hyper-reprezentativní stav je považováno vzrůstající napětí mezi hlavními štěpnými liniemi v izraelské společnosti – Araby a Židy, starousedlíky a přistěhovalci a religiózními a sekulárními Židy. Tato skutečnost nepřímo vedla k oslabení hlavních ideologických proudů ve prospěch menších politických stran, které dokázaly svůj program přizpůsobit jednotlivým segmentům izraelské společnosti (Cabada; Ženíšek 2003: 100–101).

Velký vzestup v těchto volbách tak zaznamenaly právě religiózní politické strany, které zastupovaly ortodoxní židovskou komunitu, arabské politické strany a strany hájící zájmy přistěhovalců. 10 mandátů získala strana *Šas*, 9 Nacionálně náboženská strana a 4 křesla obdržela strana *Aguda*. Překvapením byl také úspěch dvou nováčků na politické scéně – Strany ruských přistěhovalců *Israel ba-alija* a strany *Ha-derech ha-šliši*,¹⁷ která se kvůli otázce Golanských výšin odpojila od Strany práce (Krupp 2013: 155). Do Parlamentu se dostalo celkem jedenáct politických stran, což je nejvyšší počet od voleb z roku 1955. Nenaplnil se tedy předpoklad, že dojde k bipolarizaci stranického systému, ale naopak došlo k jeho vyostření, protože největší strany oslabily své postavení a vliv menších stran zastupujících různé skupiny izraelské společnosti naopak posílil (Hazan 2003: 367).

Spolu s volbami do izraelského parlamentu probíhaly i první přímé volby mezi kandidáty na premiérský post. Podle starého volebního zákona by se úkolu sestavit vládu chopil předseda Strany práce Šimon Peres. Ale vzhledem k tomu, že byl v roce 1992 derogován Základní zákon o vládě, který nově pověřuje sestavením vlády vítěze premiérských voleb, tak se tohoto úkol zhostil Benjamin Netanjahu. Ten zvítězil nad

¹⁷ V překladu „Poutníková modlitba“.

svým levicovým protikandidátem těsným rozdílem.¹⁸ Netanjahuovi pomohly k vítězství události, které proběhly těsně před volbami. Po vraždě bývalého izraelského premiéra Joachima Rabina proběhla v Izraeli série teroristických útoků z řad islamistů, kdy bylo usmrceno mnoho izraelských vojáků. Netanjahu dokázal na rozdíl od Perese rychle reagovat na společenskou náladu a přesvědčit izraelské voliče, že dokáže zajistit bezpečnost státu. Dalším nezpochybnitelným faktem, je skutečnost, že Netanjahu sbíral hlasy od Židů, kteří se brání další sekularizaci a oslabování náboženské ortodoxie. Právě počet těchto sefardských Židů začal v devadesátých letech stoupat (Pojar 2009: 79–80). Pro Perese naopak hlasovalo mnoho arabských občanů Izraele. Na protest proti oběma kandidátům a celkové izraelské politice, však deseti tisíce z nich odevzdaly neplatné hlasy, které mohly být pro levicového kandidáta velmi cenné (Arian 1996: 572).

Volby do čtrnáctého *Knessetu* vyhrála Strana práce, ale sestavením vlády byl pověřen Netanjahu, jenž měl se svou stranou pouhých 19 křesel ve 120členném parlamentu. Celou situaci tak vystihl Sartori, který tvrdí, že „zvolíme generála, ale nedáme mu vojáky“ (Sartori 2001: 125). Netanjahu byl tak nakonec donucen sestavit vládní koalici, která disponovala 66 hlasy v izraelském parlamentu. Zastupovala část izraelského politického středu, pravice a náboženské strany. Světovým tiskem byla pro přítomnost nacionalistů a nábožensky orientovaných politiků často označována jako vláda „jestřábů“ (Pojar 2009: 80). Při zavedení reformy se doufalo, že přímá volba povede ke zlepšení efektivity vlády, což se v žádném případě nestalo. Mnoho návrhů vládní koalice bylo v *Knessetu* přehlasováno opozicí. Netanjahuova vláda také čelila mnoha hlasováním o vyslovení nedůvěry, které však dlouhou dobu ustávala, protože opozičním poslancům se nepodařilo sehnat dostatečný počet hlasů. Očekávání, že přímo volený premiér bude mít mnohem silnější mandát k tomu, aby zamezil vydírání menších stran, bylo také mylné. Netanjahu si nedokázal zjednat pořádek ani ve vládní koalici, kde každá strana hájila pouze své zájmy. Vyjednávání byla složitá a zdlouhavá

¹⁸ Výsledky premiérských voleb v roce 1996:

1. Benjamin Netanjahu – 1 501 023 (50,5 %) hlasů.
2. Šimon Peres – 1 471 566 (49,5 %) hlasů.

Viz (http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_res14.htm).

kvůli ústupkům malým politickým stranám, což se projevilo například při vyjednávání o státním rozpočtu (Hazan; Rahat 2000: 1330).

5.3. Volby do patnáctého Knesetu v roce 1999

Netanjahuova vláda nevydržela po celé volební období a po několika krizích byl nucen vyhlásit předčasné volby. Ty byly vypsány na 17. května 1999. Byly to druhé a zároveň poslední volby, při nichž byl využit specifický smíšený volební systém, tedy dvoustupňová procedura voleb do izraelského parlamentu a přímé volby premiéra Izraele (Cabada; Ženíšek 2003: 101). V těchto volbách, které dopadly, co se týče roztržitého parlamentu vůbec nejhůře v dosavadní historii, se ukázalo, že reforma z roku 1992 nenaplnila očekávání, které do ní politici vkládali, a proto započala diskuze, zda nebude lepší přímou volbu premiéra zrušit a vrátit se k bývalé podobě volebního systému.

Volby do patnáctého *Knesetu* dopadly ještě hůře, než předchozí volby v roce 1996. Dvě nejsilnější strany politického spektra získaly dohromady pouhých 45 mandátů, tedy ještě o celých 21 křesel méně než předtím. Volební koalice Jeden Izrael, která byla tvořená Stranou práce a několika dalšími levicovými a středolevicovými uskupeními získala 26 křesel v parlamentu. Netanjahuova strana *Likud* získala pouze 19 poslaneckých křesel, čímž zaznamenala vůbec nejhorší volební výsledek od svého vzniku v roce 1973. Po přechodu do opozice prodělala velkou krizi, kdy stranu opustilo velké množství jejích členů (Čejka 2005: 207). Naopak například ortodoxní náboženská strana *Šas* získala 17 mandátů (Pojar 2009: 83). Do *Knesetu* se dostalo celkem 15 politických uskupení, což je nejvyšší počet od vzniku samostatného státu. Jedenáct stran dokonce nedokázalo překročit hranici šesti mandátů, což byla pro izraelský politický systém velká nepříjemnost. Znovu se prokázalo, že přímá volba nejenže nedokáže zmírnit fragmentaci stran v izraelském parlamentu, ale může být prvkem, který ji dokonce podporuje. To se projevilo tím, že se do parlamentu opět dostaly strany, které řeší určité aktuální problémy, nebo zastupují pouze nějakou menší část izraelské společnosti (Hazan; Diskin 2004: 628–632).

V primárních volbách Strany práce zvítězil válečný hrdina Ehud Barak, který se zasloužil o pád Netanjahuovi předchozí vlády a stal se tak jeho vyzyvatelem v přímé volbě na post premiéra. Opět proti sobě stanuli pouze dva kandidáti, protože ostatní kandidaturu na poslední chvíli z různých důvodů odvolali. Přestože Barak nad svým protivníkem podle mnohých průzkumů vedl, tak Strana práce byla daleko opatrnější než v předešlých volbách. Jejich vzájemné osočování dokonce donutilo část izraelských obyvatel, kteří přežili koncentrační tábory, aby nepoužívali ve svých předvolebních kampaních motivy holocaustu (Wilkinson 1999). Ve volbách nakonec skutečně zvítězil celkem vysokým rozdílem levicový kandidát Ehud Barak.¹⁹ Barakovo vítězství je připisováno tomu, že voliči byli nespokojeni s Netanjahuovo pravicovou vládou, která nedokázala prosadit jakékoliv důležité rozhodnutí. Po izraelské obyvatelstvo byla také stále důležitá izraelsko-palestinská otázka a směr, kterým se bude tento konflikt vyvíjet: Jako levicový kandidát podporoval mírová řešení s Palestinci, čímž si na svou stranu získal velkou část z nich (Čejka 2008: 208).

Ehud Barak využil maximální sedmitýdenní lhůty pro sestavení nové vlády, kterou mu určuje zákon. Ačkoli se na první pohled mohlo zdát, že sestavit vládní koalici nebude komplikované, když v této přímé volbě vyhrál kandidát, jehož strana vyhrála i volby do parlamentu, tak tomu bylo právě naopak. Snažil se o vytvoření co nejširší koalice, která by zahrnovala i strany *Likud* a *Šas*. Strana *Likud* však se vstupem koalice nesouhlasila a tak se musel spokojit pouze s ortodoxní politickou stranou *Šas*. Novou vládu tak tvořilo sedm politických uskupení, která si byla programově výrazně vzdálená. (Pojar 2009: 84). Premiér Barak musel dokonce změnit zákon o počtu ministrů ve vládě z původních 18 na 24, aby vyhověl požadavkům koaličních partnerů (Harris; Doron 1999: 30). Koalice ovládala v *Knessetu* silnou pozici, která čítala 75 mandátů, ale to neznamenal, že může být stabilní. Uvnitř koalice panovaly rozpory mezi poslanci ze strany *Merec*²⁰ a jejich koaličních partnerů ze strany *Šas*. Tento spor vyústil ve vystoupení strany *Merec* z vládní koalice a Barakově vládě zbyla v izraelském parlamentu podpora 58 poslanců (Diskin; Hazan 2002: 660). Po několika

¹⁹ Výsledky premiérských voleb v roce 1999:

1. Ehud Barak – 1 791 020 (56,08 %) hlasů.
2. Benjamin Netanjahu – 1 402 474 (43,92 %) hlasů.

Viz (http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_res15.htm).

²⁰ V překladu „Energie“.

neúspěšných pokusech o vyslovení nedůvěry, kdy se povedlo premiérovi Barakovi sehnat dostatečnou podporu v parlamentu, přišel další rozkol ve vládní koalici. Barak se obával, že by mohlo dojít k předčasným volbám, čímž by se změnilo složení *Knessetu* a Strana práce by mohla ztratit pozici nejsilnější strany. Proto se rozhodl k rezignaci na post premiéra a byly vypsány speciální přímé volby, ve kterých se volil pouze nový premiér, a složení *Knessetu* zůstalo stejné.

5.4. Speciální premiérské volby v roce 2001

Tyto volby se konaly 6. února 2001. V přímém souboji se utkali opět kandidáti dvou nejsilnějších stran. Za levicovou Stranu práce znovu kandidoval předešlý předseda vlády Ehud Barak a proti němu stál pravicový radikál Ariel Šaron. Podle předvolebních průzkumů byl favoritem Barak, který byl mnohem umírněnější a v předešlém období se těšil větší podpoře izraelské veřejnosti. Nicméně v Izraeli opět došlo k sérii teroristických útoků a v roce 2000 vypukla druhá intifáda, tedy povstání Palestinců. Šaron toho dokázal ve své předvolební kampani plně využít a radikálně vystupoval vůči Palestincům (Čejka 2005: 215–216). Navzdory všem očekáváním skončila poslední přímá volba drtivým vítězstvím pravicového kandidáta Šarona.²¹ Speciální volby, které se v Izraeli konaly poprvé a naposledy také zaznamenaly nejmenší volební účast v historii. Hlasování se zúčastnilo pouhých 62 % izraelských voličů.

Vzhledem k tomu, že Strana práce byla v *Knessetu* nejsilnější stranou od voleb z roku 1999, tak nebylo pro Šarona lehké sestavit vládu. Rozhodl se vytvořit již třetí Vládu národní jednoty společně se Stranou práce a dalšími pěti stranami. Ačkoli byla vládní koalice ideologicky značně nesourodá a na ministerstva byli dosazeni politici, kteří vyznávali zcela odlišné politiky, tak lze tuto vládu hodnotit z hlediska efektivity pozitivně. To je zapříčiněno tím, že kvůli povstání Palestinců se museli řešit bezpečnostní problémy a vnitropolitické spory šly stranou. Ani tato vláda se však

²¹ Výsledky premiérských voleb v roce 2001:

1. Ariel Šaron – 1 628 077 (62,39 %) hlasů.

2. Ehud Barak – 1 023 944 (37,61 %) hlasů.

Viz (<http://www.knesset.gov.il/elections01/eresults.htm>).

neobešla bez politických krizí a rozporů uvnitř koalice a o dva roky později byl premiér Šaron nucen vypsát předčasné volby (Hazan; Diskin 2004: 353–354).

Volební reforma z roku 1992, která zavedla mechanismus přímé volby premiéra, neposkytla politickému systému v Izraeli to, co se od ní očekávalo. Proto se už od roku 1996 vedly v politických kruzích debaty o jejím zrušení. Po druhých volbách v roce 1999 už bylo téměř jasné, že její odvolání je na spadnutí. K jejímu definitivnímu zrušení nakonec došlo 7. března 2001 s nástupem Ariela Šarona do premiérského úřadu. Pro její odvolání hlasovali paradoxně poslanci z řad Strany práce a *Likudu*, kteří byli pro její zavedení do praxe. Naopak malé náboženské strany si přály její zachování (Rahat 2006: 50).

6. Zhodnocení přímé volby premiéra

Abychom mohli zhodnotit přímou volbu premiéra, musíme nejprve vylíčit, jaký dopad měla na stranický systém. V první části této kapitoly se tak budu věnovat stranickému systému od roku 2003, kdy byla přímá volba ministerského předsedy zrušena, až do současnosti. Poté zhodnotím vliv zavedení reformy na stabilitu a efektivitu vlád a fragmentaci stranického systému v Izraeli.

6.1. Stranický systém v letech 2003-2014

První volby po upuštění od reformy zavádějící přímou volbu premiéra se konaly roku 2003.²² Nový Základní zákon o vládě odkazoval na volební systém před rokem 1992. Ponechal si však 1,5% volební klauzuli pro vstup politické strany do parlamentu. Novým prvkem, který zákon obsahoval, bylo také konstruktivní vyjádření nedůvěry vládě. Jednalo se v podstatě o to, že po vyjádření nedůvěry vládě musely strany, které tak učiní, vybrat jednoho z poslanců a ten byl poté prezidentem pověřen sestavit novou vládu. Pokud by se mu to nepovedlo do 28 dnů, tak by byl izraelský parlament rozpuštěn a konaly by se nové volby (Knesset 2003).

²² Viz příloha č. 4

Ve volbách roku 2003 se dostalo do parlamentu dvanáct stran, což byl po volbách roku 1999 nejvyšší počet. Co se týče fragmentace, tak se ovšem projeviloznatelné snížení. Počet poslaneckých křesel Strany práce a *Likudu* stoupl z předešlých 45 na 57. Můžeme tedy potvrdit, že po zrušení přímé volby premiéra opět stoupl zisk dvou nejsilnějších stran a naopak poklesly zisky mandátů náboženských, arabských a přistěhovaleckých uskupení (Hazan; Diskin 2004: 357).

Sestavením vlády se opět ujal Ariel Šaron, jehož strana *Likud* vyhrála volby. Vládní koalici sestavil spolu s dalšími čtyřmi pravicovými stranami. Vládní koalice ale byla ovšem znovu nestabilní a po několika vnitřích sporech byl Šaron nucen spojit se Stranou práce, která v těchto volbách dosáhla vůbec nejhoršího výsledku ve své historii (Čejka 2005: 242–245). V roce 2005 se odtrhlo 14 poslanců v čele s premiérem Šaronem od strany *Likud* a založilo vlastní středovou stranu *Kadima*,²³ do které později vstoupilo mnoho významných osobností napříč izraelským politickým spektrem. Tato nenadálá situace vedla k tomu, že musely být vypsány další předčasné volby.

Ještě před volbami do *Knessetu* v roce 2006 byla pozvednuta hranice volební klauzule na 2 %. Neblahou událostí, která proběhla před volbami, byla mrtvice, jež postihla bývalého premiéra Šarona. Toho v čele *Kadimy* vystřídal Ehud Olmert, který stranu vedl do voleb. *Kadima* naplnila předvolební očekávání a vyhrála volby, ačkoli se ziskem pouhých 29 mandátů. Druhým nejúspěšnějším subjektem byla Strana práce s 19 poslaneckými křesly a po 12 získali strany *Likud* a *Šas*. Pro pravicovou stranu *Likud* to byl nejhorší výsledek v historii. Velkým překvapením byl neúspěch strany *Šinaj*, která nedokázala navázat na dobrý výsledek z předchozích voleb a dvouprocentní hranici pro vstup do izraelského parlamentu ani nepřekonal. Volby v roce 2006 zaznamenaly vůbec nejmenší počet voličů při volbách do *Knessetu* v historii samostatného státu Izrael. Do voleb se dostal 12 politických stran, což byl od roku 1999 nejvyšší počet (Čejka 2008: 308–309).

Olmert přizval do vlády 3 další strany – Stranu práce, *Šas* a *Gil*. Jejich podpora v parlamentu čítala 67 poslanců. Vláda začala opět procházet krizí, která vyvrcholila korupční aférou v roce 2008, která ho donutila podat rezignaci. Sestavením vlády tak

²³ V překladu „Vpřed“.

byla pověřena bývalá ministryně zahraničí Cipi Livniová, jež se po jeho odchodu stala předsedkyní strany *Kadima*. Té se ale nepovedlo v řádném termínu sestavit vládní koalici a proto došlo k vypsání dalších předčasných voleb v roce 2009 (Hazan; Diskin, 2009: 654–655).

Volby v roce 2009 vyhrála opět *Kadima*, která získala 28 mandátů. O pouhé jediné křeslo méně získala strana *Likud*. Velký úspěch zaznamenala pravicová strana *Jisrael Bejtenu*, která s 15ti mandáty dokonce předčila Stranu práce, pro niž to byl s 12ti křesly nejhorší volební výsledek v historii. Do parlamentu se dostalo 12 politických subjektů, což je opět velké množství. Dvě nejsilnější strany získaly ve volbách dohromady 55 mandátů.

Po dlouhých vyjednáváních na půdě parlamentu byl sestavením vlády pověřen předseda *Likudu* Benjamin Netanjahu. Ten spolu se stranami *Jisrael Bejtenu*, *Habayit Hayehudi*,²⁴ *Šas* a Stranou práce vytvořil novou vládní koalici. Později však došlo k rozporům ve Straně práce, která se rozdělila a Netanjahuova vláda ztratila podporu (Lis 2011). Když už to vypadalo, že vládní koalice neustojí hlasování o nedůvěře vládě, tak Netanjahu oznámil, že *Kadima* se stane součástí vládní koalice, čímž získal dostatečnou podporu v *Knessetu*. V roce 2012 se však vládní strany nedohodly na podobě státního rozpočtu a Netanjahuova vláda padla.

Další volby se konaly roku 2013. Vítězem voleb se stalo uskupení *Likud-Jisrael Bejtenu*, které získalo 31 poslaneckých křesel. Za nimi se potom umístila nová sekularistická strana novináře Yaira Lapida *Yesh Atid* s 19 mandáty.²⁵ Nad deset křesel pak ještě získali strany *Habayit Hayehudi*, Strana práce a *Šas*. Naopak překvapením se stal naprostý propadák strany *Kadima*, která se stala nejslabší stranou v *Knessetu* se dvěma mandáty. Do parlamentu se dostalo opět 12 stran a dvě nejsilnější strany získaly v součtu 50 křesel.

Pověřen sestavením vládní koalice byl opět Benjamin Netanjahu, který vytvořil pravicovou vládu tvořenou subjekty *Likud-Jisrael Bejtenu*, *Yesh Atid*, *Hatenua* a *Habayit Hayehudi*. Zajímavostí je, že vládní koalice si do programu začlenila snahu o zvýšení uzavírací klauzule ze 2 % na 4 % (Khoury 2013).

²⁴ V překladu „Náš domov Izrael“

²⁵ V překladu „Světlá budoucnost“

6.2. Vliv přímé volby fragmentaci stranického systému a stabilitu vlád

Na počátku práce jsem si zadal dvě výzkumné otázky. Zda měla přímá volba negativní dopad na fragmentaci stranického systému v Izraeli a stabilitu vlád. Jsou to dvě odlišné kategorie a já je proto rozeberu postupně a pokusím se podpořit či vyvrátit svá tvrzení. V kapitole, kde jsem se dopodrobna probíral stranickým systémem, jsem si práci rozdělil do dvou základních etap, ke kterým jsem později přidal další dvě. Jsou to období 1948-1977, 1977-1996, 1996-2003 a 2003-2014. Teď budu jednotlivá období porovnávat, abych došel k závěru, jakým způsobem se stranický systém zavedením přímé volby proměnil a zda to bylo způsobeno právě změnou volebního systému. V první podkapitole porovnáám jednotlivá období, abych odvodil vliv přímé volby na rozštěpené stranického systému, a ve druhé se podívám na stabilitu vlád v rámci jednotlivých etap a pokusím se argumentovat, proč přímá volba přispěla k vládní nestabilitě.

Léta 1948-1977 jsou typická dominancí levicové strany *Mapaj*, která nemá ve stranickém systému konkurenci. Jak už jsem psal výše, nelze stranický systém označit za systém s predominantní stranou, protože nikdy nebyla schopna vytvořit jednobarevnou vládu, ale musí vládnout za pomoci koaličních partnerů. Politické prostředí zde bylo úplně jiné než v období let 1996-2003, proto je těžké tyto dvě etapy porovnávat.

Mnohem snazší je porovnat období přímé volby premiéra s etapou 1977-1996. V této době už levice oslabila a pravice byla schopna sestavit vládu. Stranický systém lze proto označit za soutěživý a zároveň relativně stabilní, co se týče životaschopnosti jednotlivých vlád. To se začíná měnit až na konci osmdesátých let, kdy přibývá počet stran v parlamentu, a vlády vykazují známky nestability.

V roce 1996, kdy byla poprvé použita volební reforma zavádějící přímou volbu společně s poměrnými volbami do *Knessetu*, dochází k velkému nárůstu počtu stran, které se dostaly do parlamentu, navzdory tomu, že se zvedla uzavírací klauzule. V roce 1999 se toto číslo ještě razantně zvýší. Oproti roku 1992 se počet stran zvýší z 10 na 15.

Velmi specifická verze smíšeného volebního systému tak přinesla především negativní dopad na politické prostředí v Izraeli, než kladnou změnu, jež očekávali samotní reformátoři. Ti marně doufali, že přímá volba premiéra díky své dvoukolové většinové volbě posílí bipolaritu stranického systému. To se ovšem nestalo a přímá posílila multipolaritu izraelského stranického systému. Bylo tak učiněno kvůli strategickému chování voličů, kteří první hlas v nominální složce odevzdali kandidátovi, kterého si přál na postu premiéra a druhý hlas odevzdal menší straně, která je mu ideologicky blíže (Cabada; Ženíšek 2003: 100). To je velký problém, pokud máte roztržštěnou společnost, kde existuje mnoho odlišných skupin.

Období mezi lety 2003 až 2014, kdy už byla zrušena přímá volba premiéra, nepřineslo žádné markantní zlepšení situace a snížení počtu stran v izraelském parlamentu. Můžeme si to vysvětlit dvěma důvody. Za prvé proto, že vyšší fragmentace nebyla způsobena zavedením přímé volby premiéra, ale nárůstem konfliktů uvnitř izraelské společnosti, která se tím začala proměňovat, a lidé začali v devadesátých letech volit malé strany, která zastupují jejich společenskou skupinu. Druhým důvodem, dle mého pravděpodobnějším je to, že pro voliče je mnohem těžší zvyknout si na to, že už nemají dva hlasy ve volbách a zůstávají věrni způsobu, jakým volili v letech 1996-2003. Tedy hlas odevzdávají menším stranám, které jsou jim blíže. Z čehož těží právě mnoho náboženských politických stran.

Je mnohem složitější posoudit vliv zavedení přímé volby ministerského předsedy na stabilitu vlád. Neexistuje určitý klíč, podle kterého by šlo určit, zda byly vlády v daném období stabilní, či nikoli. Já jsem si určil tři základní klíče, podle kterých budu posuzovat stabilitu vlád. V první řadě je to délka jejich trvání. Myslíš, že je to nejspolehlivější kvantitativní ukazatel toho, zda je ta či ona vládní koalice stabilní. Druhým klíčem pro mne bude počet stran, které se vládě nacházeli, což je přímo úměrné zisku křesel dvou nejsilnějších stran jednoho bloku v parlamentu. Třetím ukazatelem jsou institucionální mechanismy a nastavení systému, které vládě určují její pravomoci.

Podle prvního klíče lze stěží rozpoznat, jestli přímá volba působila negativně na stabilitu vlád, protože od osmdesátých let prochází izraelská politická scéna permanentní krizí, která trvá až do současnosti. Podle druhého klíče přichází zlom až

v roce 1996, kdy získávají dvě nejsilnější strany s jednoho bloku kolem 40 křesel, zatímco předtím to bylo vždy kolem 60 křesel. Podle posledního klíče byly institucionální mechanismy nastaveny při přímé volbě tak, aby systém neprodukoval stabilní vládu. To, že musel premiér při sestavování vlády předstoupit před *Knesset*, od kterého potřeboval vyjádřit důvěru, bylo jasným oslabení exekutivy, z čehož může těžko vzejít silná a stabilní vládní koalice.

Závěr

Do izraelského politického systému byla v roce 1992 zavedena ojedinělá volební praktika, kdy si lidé mohli v přímých volbách zvolit předsedu vlády. Tímto případem jsem se zabýval ve své bakalářské práci. Na začátku práce jsem si položil dvě základní otázky, které má práce měla zodpovědět.

Podobně jako mnoho politologických odborníků jsem toho názoru, že přímá volba nebyla pozitivní krokem, ale naopak vyostřila problémy, které se izraelští představitelé snažili vyřešit zavedením přímé volby premiéra. Jednalo se o fragmentovaný politický systém, který byl tak nastavený izraelskou společností, která je také velmi roztržštěná. A zároveň snaha podpořit vznik stabilních vlád, což by mělo zamezit předčasným volbám, které byly v Izraeli na denním pořádku.

Přímá volba však byla zavedena v období, kdy se proměňovala izraelská společnost a politická sféra procházela permanentní krizí. Bylo mnohem snazší dokázat, že přímá volba premiéra nevedla k bipolaritě stranického systému, ale naopak ji ještě více narušila tím, že do izraelského parlamentu se dostalo velké množství různorodých politických stran, které se stali jazýčkem na vahách v rozhodování o politickém směřování.

Naopak posoudit, zda přímá volba vedla k vyšší nestabilitě vládních koalice je velmi těžké vzhledem k tomu, že neexistuje objektivní měřítko, pro stabilitu vlády. Jisté je, že žádná vláda od osmdesátých let se nedá označit za stabilní. Už je ovšem složitější určit, zda za tím stojí přímá volba premiéra. Každopádně zahrnovala mnoho rozporuplných prvků, které oslabovaly exekutivu a stabilní a silné vlády proto ani nemohly být vytvořeny.

Seznam zdrojů

AMO (nedatováno). *Izraelská politická scéna v roce 2009* (<http://www.amo.cz/publikace/izraelska-politicka-scena-v-roce-2009.html>, 26. 4. 2014).

Andersen, Robert; Yaish, Meir (2003). Social cleavages, electoral reform and party change: Israel's 'natural' experiment. *Electoral Studies*, Vol. 22, No. 2, s. 399–423.

Arian, Asher (1996). The Israeli Election for Prime Minister and the Knesset. *Electoral Studies*, Vol. 15, No. 4, s. 570–575.

Baron, David (1991). A spatial bargaining theory of government formation in parliamentary systems. *American Political Science Review*, Vol. 85, s. 197–165.

Cabada, Ladislav; Ženíšek, Marek (2003). *Směšené volební systémy* (Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).

Čejka, Marek (2007). *Moderní dějiny Izraele* (Brno: Barrister & Principal).

Čejka, Marek (2008). *Izrael a Palestina* (Brno: Barrister & Principal).

Čejka, Marek (2009). *Judaismus a politika v Izraeli* (Brno: Barrister & Principal).

Diskin, Abraham; Hazan, Reuven (2002). The 2001 Prime Ministerial election in Israel. *Electoral Studies*, Vol. 21, No. 4, s. 659–664.

Gschwend, Thomas (2007). Ticket-splitting and strategic voting under mixed electoral rules: Evidence from Germany. *European Journal of Political Research*, Vol. 46, No. 1, s. 1–23.

Harris, Michael; Doron, Gideon (1999). Assessing the Electoral Reform of 1992 and its Impact on the Elections of 1996 and 1999. *Israel Studies*, Vol. 4, No. 2, s. 21–22.

Hazan, Reuven (1996). Presidential Parliamentarism: Direct Popular Election of the Prime Minister, Israel's New Electoral and Political System. *Electoral Studies*, Vol. 15, No. 1, s. 21–37.

Hazan, Reuven (2003). The Israeli Mixed Electoral System: Unexpected Reciprocal and Cumulative Consequence. In: Wattenberg, P., Martin; Shugart, S., Matthew. *Mixed Electoral systems: The Best of Both World* (New York: Oxford University Press).

Hazan, Reuven; Diskin, Abraham (2004). The parliamentary election in Israel, January 2003. *Electoral Studies*, Vol. 23, No. 1, s. 353–360.

Hazan, Reuven; Diskin, Abraham (2009). The parliamentary election in Israel, February 2009. *Electoral Studies*, Vol. 28, No. 4, s. 654–655.

Hazan, Reuven; Rahat, Gideon (2000). Representation, Electoral reform, and Democracy. Theoretical and Empirical Lessons From the 1996 Israeli Elections. *Comparative Political Studies*, Vol. 33, No. 10, s. 1310-1336.

Hloušek, Vít; Kopeček, Lubomír (2011). *Politické systémy* (Praha: Barrister & Principal).

International Forum of the Israel-Diaspora Institute (1992). Direct Election of the Prime Minister. In: Lijphart, Arend (Ed.). *Parliamentary Versus Presidential Government*. (New York: Oxford University Press), s. 194–200.

Jewish Virtual Library (nedatováno). *The Knesset: History & Overview* (<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Politics/knesset.html>, 24. 4. 2014).

Khoury, Jack (2013). Raising threshold for Israeli cabinet proposes challenge to Arab parties. *Haaretz*. 13. 5. 2013 (<http://www.haaretz.com/news/national/raising-threshold-for-israeli-cabinet-proposes-challenge-to-arab-parties.premium-1.509015>, 26. 4. 2014).

Kimmerling, Baruch (1989). *The Israeli State and Society – Boundaries and Frontiers*. (New York: State University Press).

Knesset (2002). *Basic Law: The Government (1992)* (http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic7_eng.htm, 29. 3. 2014).

Knesset (2003). *Basic Law: The Government (2001)* (http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic14_eng.htm, 14. 4. 2014).

Knesset (2009). *Electoral System in Israel* (https://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm#1, 20. 4. 2014).

Knesset (2010). *Power and Functions of the Knesset* (http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal0.htm, 15. 3. 2014).

Knesset (2014a). *Shas* (http://www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=2, 21. 3. 2014).

Knesset (2014b). *Worker's Party of Eretz Yisrael* (http://www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=77, 21. 3. 2014).

Knesset (2014c). *Yisrael Beitenu* (http://www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=101, 23. 3. 2014).

Krupp, Michael (2013). *Dějiny státu Izrael* (Praha: Nakladatelství Vyšehrad).

Lijphart, Arend (1993). Israeli Democracy and Democratic Reform in Comparative Perspective. In: Sprizak, Ehud; Diamond, Larry (eds.). *Israeli Democracy Under Stress* (Boulder: Lynne Rienner Publishers Inc.).

Lis, Jonathan (2011). Barak's Atzmaut faction receives four portfolios in coalition government Israel. *Haaretz*. 18. 1. 2011 (<http://www.haaretz.com/news/national/barak->

s-atzmaut-faction-receives-four-portfolios-in-coalition-government-1.337714, 25. 4. 2014).

Maddens, Bart; Fiers, Stefaan (2004). The direct PM election and the institutional presidentialisation of parliamentary systems. *Electoral studies*, Vol. 23, No. 4, s. 769–793.

Medding, Peter (1990). *The Founding of Israeli Democracy, 1948-1967* (New York: Oxford University Press).

MFA (2010). *The STATE: The Law of the land* (<http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/State/THE+STATE-+The+Law+of+the+Land.htm>, 22. 4. 2014).

MFA (nedatováno). *The Judiciary: The court system* (<http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Branches%20of%20Government/Judicial/The%20Judiciary-%20The%20Court%20System>, 7. 4. 2014).

Pojar, Miloš (2009). *Izrael* (Praha: Nakladatelství Libri).

Rydvan Tomáš (2002). Izraelský politický systém. *Politologická revue*, Vol. 9, No. 1.

Sartori, Giovanni (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství* (Praha: Sociologické Nakladatelství).

Sartori, Giovanni (2005). *Stranické systémy* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Shavit, Yaacov (1988). *Jabotinsky and the Revisionist Movement, 1925-1948* (London: Cass).

Shugart, S., Matthew; Wattenberg, P., Martin (2003) Mixed Member Electoral Systems: A Definition and Typology. In: Shugart, S., Matthew; Wattenberg, Martin P. (Eds.): *Mixed-member electoral systems: the best of both worlds?* (New York: Oxford University Press), s. 9–24.

Šulcová, Pavlína (2009). Volební inženýrství v Izraeli: inspirace, nebo varování? *Revue politika*, Vol. 7, No. 5.

Wilkinson, Tracy (1999). Acrimony Intensifies in Israeli Campaign. *Los Angeles Times*. 3. 2. 1999 (<http://articles.latimes.com/1999/feb/03/news/mn-4541>, 21. 4. 2014).

Resume

This bachelor thesis deals with the issue of the direct election of the prime minister in the State of Israel, which was agreed in 1992. Since the establishment of the State of Israel, the Israeli political system struggled with a high fragmentation of the party system and the governmental instability. The direct election was predicted to make a strong position of two biggest political parties (Labour party and Likud) and impose often fall of the government. At the beginning of this work I presented two hypotheses. The first hypothesis claims that the introduction of the direct election of the prime minister, lead to an increase in fragmentation of party system. The second hypothesis claims that the new reformation had a negative effect on the political system in Israel and also on the governmental stability.

Přílohy

Příloha č. 1 (Volby do *Knessetu* v letech 1949-1973)

POLITICKÁ STRANA	1949	1951	1955	1959	1961	1965	1969	1973
MAPAI	46	46	40	47	42			
MAPAM	19	15	9	9	9	8		
Náboženská fronta	16							
Chéрут	14	8	15	17	17			
Všeobecní sionisté	7	20	13	8				
Progresivní strana	5	4	5	6				
Maki	4	5	6	3	5	1	1	
Sefardové	4	2						
Demokratická strana Nazarethu	2							
Jeremité	1	1						
Bojovníci	1							
WIZO	1							
Ha-Poel Ha-Mizrachi		8						
Demokratická kandidátka		3	2					
Audat Jisra'el		3			4	4	4	
Poalej Aguda		2			2	2	2	
Ha-mizrachi		2						
Kidmah Va'avodah		1	2					
Hakla'ut Ufituah		1	1	1				
Národní náboženská fronta			11					
Achdut Ha-Avoda			10	7	8			
Fronta Tóry			6	6				5
Mafdal (Národní náboženská strana)				12	12	11	12	10
Kidmah Ufituah				2	2	2	2	2
Shituf Ve'ahvah				2	2	2	2	
Liberální strana					17			
Sdružení						45	56	51
Gachal						26	26	
Rafi						10		
Nezávislí liberálové						5	4	4
Rakach						3	3	4
Ha-Olam Ha-Zeh						1	2	
Kandidátka Stát							4	
Svobodný střed							2	
Likud								39
Rac								3
Moked								1
Arabská kandidátka								1

Příloha č. 2 (Volby do *Knessetu* v letech 1977-1992)

POLITICKÁ STRANA	1977	1981	1984	1988	1992
Likud	43	48	41	40	32
Sdružení	32	47	44	32	
Daš (Demokratické hnutí změny)	15				
Mafdal (Národní náboženská strana)	12	6	4	5	6
Chadaš	5	4	4	4	3
Augat Jisra'el	4	4	2	5	
Šlomcijon	2				
Šeli	2				
Arabská kandidátka	1				
Poalej Aguda	1				
Nezávislí liberálové	1				
Rac	1	1	3	5	
Flato Šaron	1				
Tami		3	1		
Techija		3		3	
Telem		2			
Šinuj		2	3	2	
Techija-Cornet			5		
Šas			4	6	6
Jachad			3		
Progresivní kandidátka pro mír			2	1	
Moraša – Poalej Aguda			2		
Kach			1		
Omec			1		
Cornet				2	8
Moledet				2	3
Degel Ha-Tora				2	
Arabská demokratická strana (MADA)				1	2
Strana Práce					44
Merec					12
Jahadut Ha-Tora					4

Příloha č. 3 (Volby do *Knesetu* v letech 1996-1999)

POLITICKÁ STRANA	1996	1999
Strana práce	34	
Likud-Gešer-Cornet	32	
Šas	10	17
Mafdal (Národní náboženská strana)	9	5
Merec	9	10
Jisra'el B'Alija	7	6
Chadaš	5	3
Jahadut Ha-Tora	4	5
Třetí cesta	4	
Jedotná Arabská kandidátka	4	5
Moledet	2	
Jeden Izrael		26
Likud		19
Šinuj		6
Centrum		6
Národní Jednota		4
Jisra'el Bejtenu		4
Balad		2
Jeden národ		2

Příloha č. 4 (Volby do *Knesetu* v letech 2003-2013)

POLITICKÁ STRANA	2003	2006	2009	2013
Likud	38	12	27	
Strana práce-Meimad	19	19		
Šinuj	15			
Šas	11	12	11	11
Národní Jednota	7			
Mafdal (Národní náboženská strana)	6			
Merec	6	5	3	6
Jahadut Ha-Tora	5	6		
Chadaš	3	3	4	4
Jeden národ	3			
Jisra'el B'Alija	2			
Jednotná arabská kandidátka	2	4	4	4
Jisra'el Bejtenu		11	15	
Kadima		29	28	2
Národní Jednota-Mafdal		9		
Gil		7		
Balad		3	3	3
Strana práce			13	15
Jednotný judaismus Tóry			5	7
Národní unie			4	
Habayit Hayehudi			3	12
Likud-Jisra'el Bejtenu				31
Yesh Atid				19
Hatenua				6